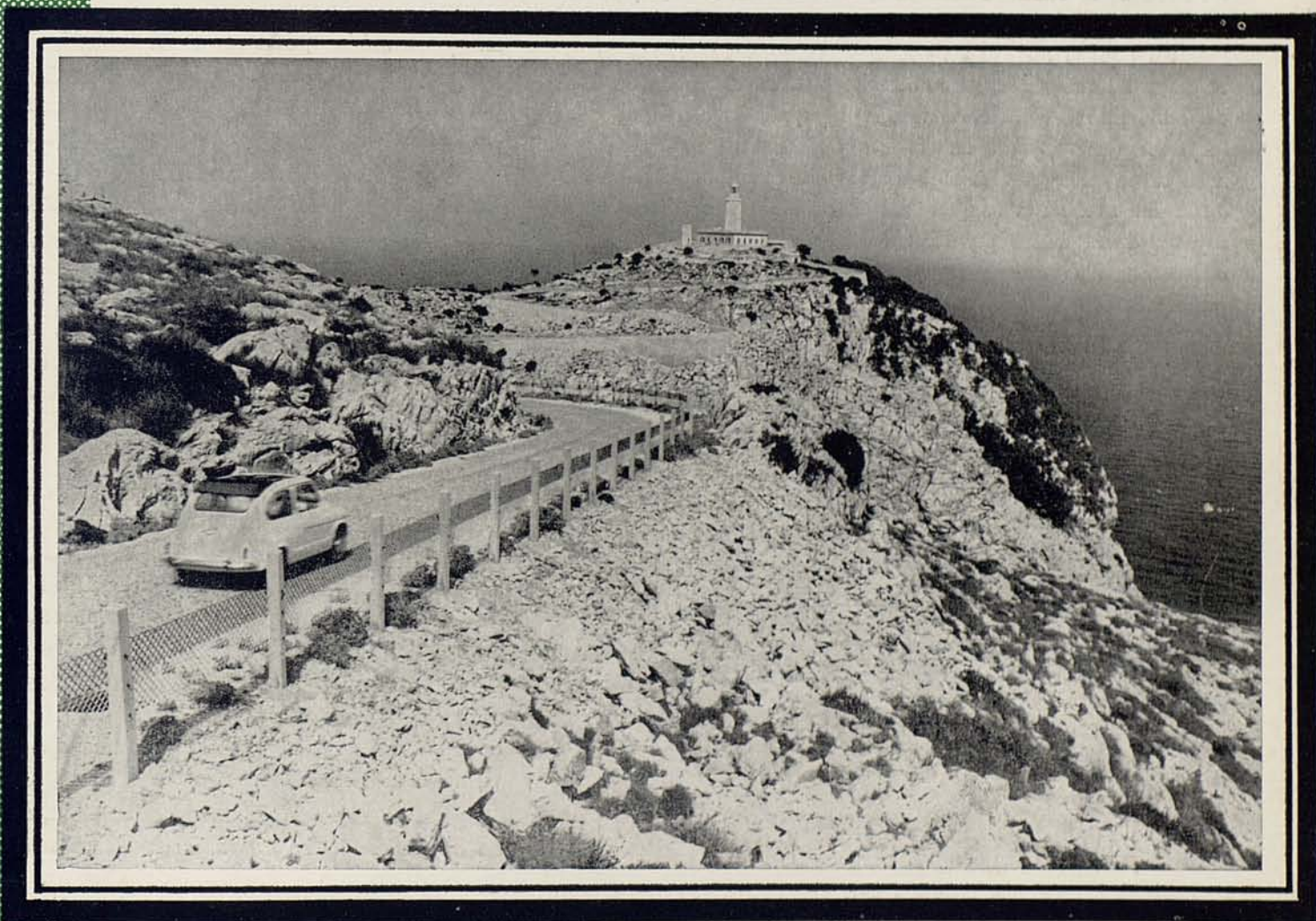

RUTES

AMAGADES DE MALLORCA

PENINSULA DE FORMENTOR

II. Cases de Cala Murta - Punta del Far

43

COBERTA: El Far de Formentor, en el extrem final d'aquesta península, vist des d'un dels derrers revolts de la carretera, a l'arribar-hi.

(Continuació de la primera part d'aquest derrotero, RUTA n.º 42)

FORMENTOR I COSTA I LLOBERA

No és possible de parlar de Formentor sense recordar la figura del més assenyalat dels poetes mallorquins. I no perquè Costa i Llobera escrigués, entre altres composicions *El Pi de Formentor*; sinó perquè la seva vida i la seva persona estigueren fortament vinculades al lloc, ja que la possessió Formentor, que ocupava tota la península, des del Coll de la Creueta fins a la mateixa punta del far, fou des de molt antic i per més de dos segles propietat de la família del poeta. Allà passà Mn. Costa bona part de la seva joventut, i allà passà més tard llargues temporades com a senyor de Formentor de Llevant, part que li tocà per herència quan la possessió fou dividida testamentàriament en Formentor de Ponent (costa nordoest) i Formentor de Llevant (costa sudest), divisió longitudinal des del Coll de la Creueta fins a la punta del far, seguint una línia aproximadament coincident amb l'actual carretera.

Formentor era aleshores lloc molt solitari i de difícil accés. A penes un aspre senderó o camí de ferradura unia la possessió amb la zona del port de Pollença a través del Coll de la Creueta, des del qual passava, esquivant l'intransitable coster nord de la Talaia d'Albercutx, al coster sud no lluny de la torre.

En aquells allunyats i desolats paratges, coberts de bosc espès en les valls, comes i baldanes, i oberts a la immensitat del cel i del mar des d'elevats turons o pujols, bevia el poeta la inspiració que volcava en sonores estrofes, mesclant la serenitat de la mediterrània musa grecollatina amb l'altisonància de la deu bíblica, la suggerència d'un simbolisme escollit, i el ropatge d'una dicció parnassiana. Allà va contemplar tempestats esfereïdores, ventades i temporals furiosos que amenaçaven enderrocar entre trons i núvols d'escuma els incommovibles penya-segats de la costa. I allà presencià la fermesa al·tiva del pins del seu Formentor, resistint tenaços i infrangibles els desfermats elements; i els vegé com el símbol de l'ànima forta, indomable i serena, que li recordava el "iustum ac tenacem propositi virum" d'Horaci, el seu poeta admirat. I aquesta exaltada inspiració el dugué a escriure les magnífiques estrofes de la seva célebre composició:

EL PI DE FORMENTOR

Mon cor estima un arbre! Més vell que l'olivera,
més poderós que el roure, més verd que el taronger,
conserva de ses fulles l'eterna primavera,
i lluita amb les ventades que atupen la ribera
com un gegant guerrer.

No guaita per ses fulles la flor enamorada;
no va la fontanella ses ombres a besar;
mes Déu ungi d'aroma sa testa consagrada
i li donà per trono l'esquerpa serralada,
per font l'immensa mar.

Quan lluny, damunt les ones, renaix la llum divina,
no canta per ses branques l'aucell que encativam;
el crit sublim escolta de l'àguila marina,
o del voltor qui passa sent l'ala gegantina
remoure son fullam.

Del llim d'aquesta terra sa vida no sustenta;
revincla per les roques sa poderosa rel;
té pluges i rosades i vents i llum ardenta,
i, com un vell profeta, rep vida i s'alimenta
de les amors del cel.

Arbre sublim! Del geni n'és ell la viva imatge:
domina les muntanyes i aguaita l'infinit;
per ell la terra és dura, mes besa son ramatge
el cel qui l'enamora, i té el llamp i l'oratge
per gloria i per delit.

Oh! sí: que quan a lloure bramulen les ventades,
i sembla entre l'escuma que tombi el seu penyal,
llavors ell riu i canta més fort que les onades,
i, vencedor, espolsa damunt les nuvolades
sa cabellera real.

Arbre, mon cor t'enveja. Sobre la terra impura,
com a penyora santa duré jo el teu record:
lluitar constant i vèncer, reinat sobre l'altura
i alimentar-se i viure de cel i de llum pura...
Oh vida! oh noble sort!

Amunt, ànima forta! Traspassa la boirada,
i arrela dins l'altura com l'arbre dels penyals.
Veuràs caure a tes plantes la mar del món airada,
i tes cançons tranquiles n'iràn per la ventada
com l'au dels temporals.

Costa escrigué aquesta composició el 1875, als 21 anys, i la va pulir i corregir acuradament tota la vida, modificant en detall una primera versió. Inclús en feu una traducció al castellà, evidentment poc afortunada, que, apart de molt lliure, no té el vigor i la força expressiva de l'original. *El Pi de Formentor* ha estat traduït diverses vegades, principalment al castellà.

Sempre hi ha hagut dubtes sobre si Costa cantà en El Pi un pi determinat, existent en algun indret d'aquella península, que per la seva corpulència, arrogància i situació hagués estimulat la inspiració del poeta; o si, al contrari, la seva intenció fou de referir-se al pi en general d'aquelles contrades.

Cap testimoni directe no hi ha sobre la qüestió, i sí, en canvi, moltes d'opinions. Inclús en algun passatge referit a la vida de Costa es deixa entreveure (1) que es pogués tractar d'un pi existent vora la platja de la Cala del Pi la Posada, avui Platja de Formentor.

Per la nostra part, se'ns ha demanat adés i ara si en les nostres caminades per aquella península no hauríem vist qualque pi mereixedor d'aquelles estrofes. Certament, no; ni n'hem trobat cap. Això no vol dir que cent anys enrere —la poesia, hem dit ja està datada en 1875—, no hi fos.

De totes maneres, la nostra opinió coincideix en aquest punt amb la generalment sustentada; és a dir, que no es tracta de cap pi en concret inspirador de la poesia, sinó del pi *in genere* de Formentor. Bastaria per a justificar-la el títol que l'autor donà a la primera versió del seu poema, ben clar i expressiu: *El Pi de ribera*.

Talment, "de ribera", sense cap article determinatiu; és a dir, el pi de la costa, de la vorera del mar, de qualsevol i de totes les voreres, amb implícita referència especial, com és obvi, a les de Formentor.

I si no es tracta de cap pi determinat, és clar que tampoc no es pot pensar en cap ubicació determinada; encara que el que sí es desprén evidentment de la lectura del poema, és que no es tracta de cap pi existent en platja fàcil, perquè al pi que canta el poeta Déu "li donà per trono l'esquerpa serralada"; i no està arrelat en l'arena suau, perquè "revincla per les roques sa poderosa rel"; i tampoc no es troba sols a baix nivell en un penyal a l'abast de les ones enfurides, entre l'escuma de les quals sembla que va desfer-se la roca ("i sembla entre l'es-

(1) Vegis, Bartolomé Torres Gost: *Itinerario espiritual de un poeta*, estudi biogràfic íntim de Costa.

68-69. Vista de Cala Murta poc abans d'arribar-hi, des del camí que ve de les cases; i aquesta altra panoràmica, des de la petita i aspra platja, formada pels materials arrossegats per la torrentera per on arriba també el camí.

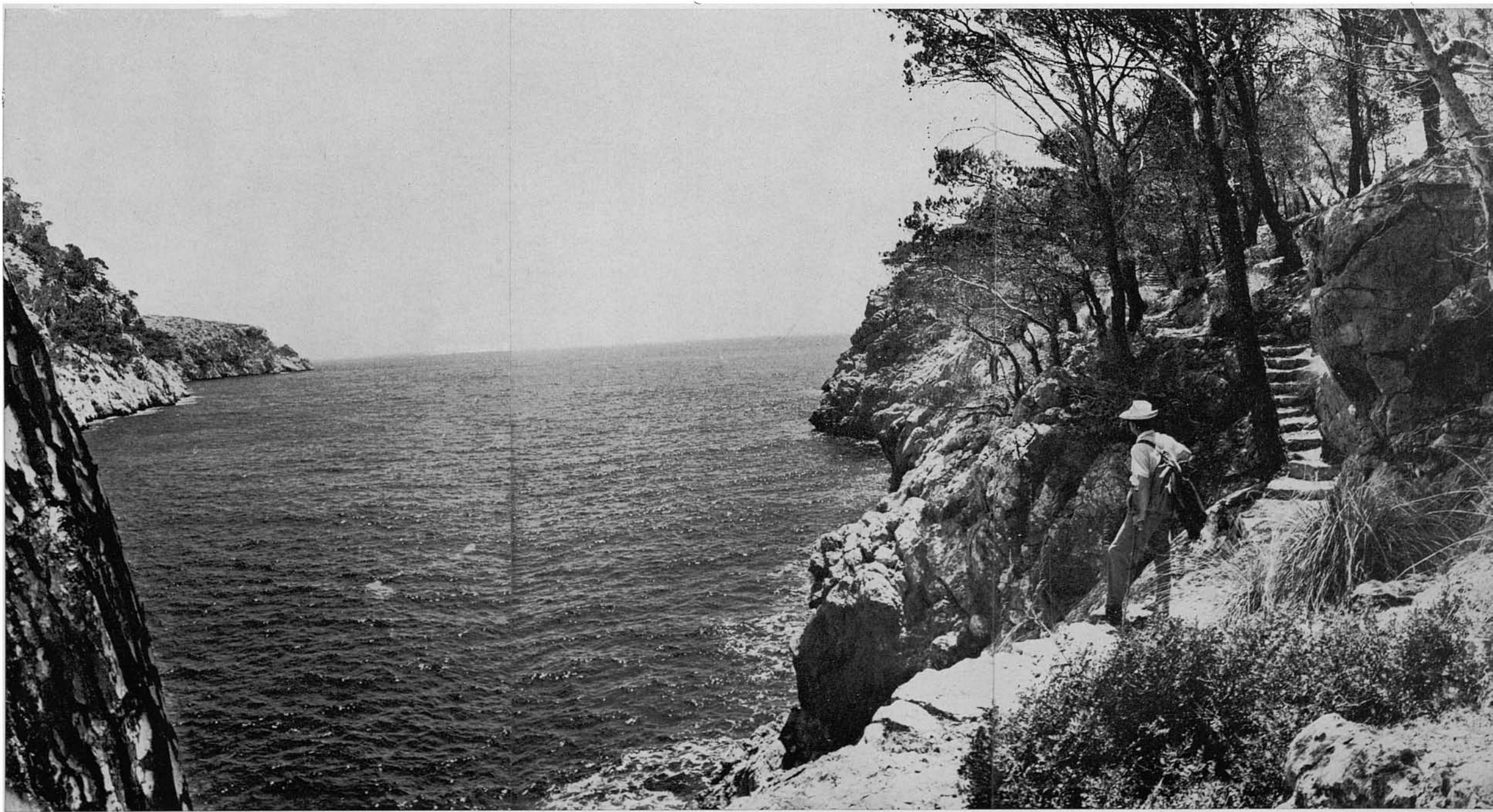

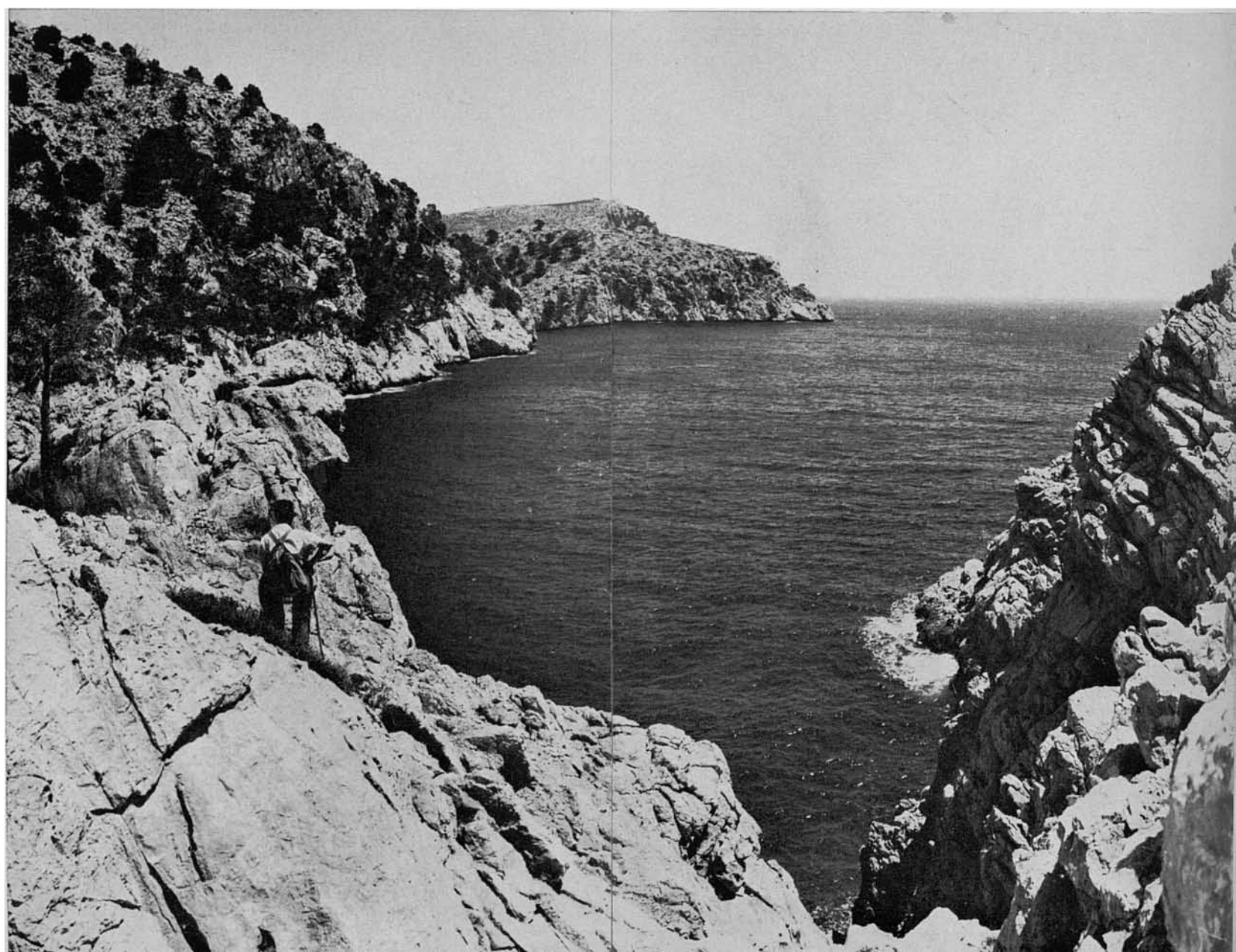

70. Cala Murta està determinada per un estret i pregon entrant entre rocoses voreres. Lloc solitari, —apenes freqüentat a causa de la seva llunyania, i encara, igual que Cala Engosauba, sols per barques venint del Port de Pollença o per qualche pescador—, és molt atractiu i suggerent, malgrat la mala platja.

Aquí es veu la seva entrada, limitada, a l'esquerre, pel promontori rocós i sensiblement circular que remata L'Esquena; per la dreta, per la punta del Castellot. Com es pot veure, les voreres són molt esquerpes, trencades i completament rocoses, s'hi estrellava el vaivé d'una aigua clara i fonda, intensament blava, i tot sovint molt moguda.

71. Un senderó molt pintoresc, artificialment escalonat i acondicionat en alguns punts, du per la vorera dreta de la cala fins a la punta del Castellot. Per aquest camí ens hi encaminam ara, mentre anam recollint alguns aspectes fotogràfics del racó. Aquí, a l'esquerre, al fons, es veu sobresortir de l'esmentada Esquena, la Punta del Moro del Pont. Entre les dues puntes hi ha l'entrada de Cala Engosauba, cala quasi bessona i de configuració molt similar a Cala Murta.

72-73. Des d'un poc més enllà prenim aquestes altres vistes de Cala Murta en direcció oposada. La primera mostra el fons de la cala amb la petita platja vista de front. La casa que es veu fou construïda en indret tan apartat, segons ens han dit, per un estranger caprixós, no fa massa temps, i, pel que sembla, la té ja bastant descuidada i abandonada. Tot passant vérem com el temps ha iniciat ja la seva obra de destrucció.

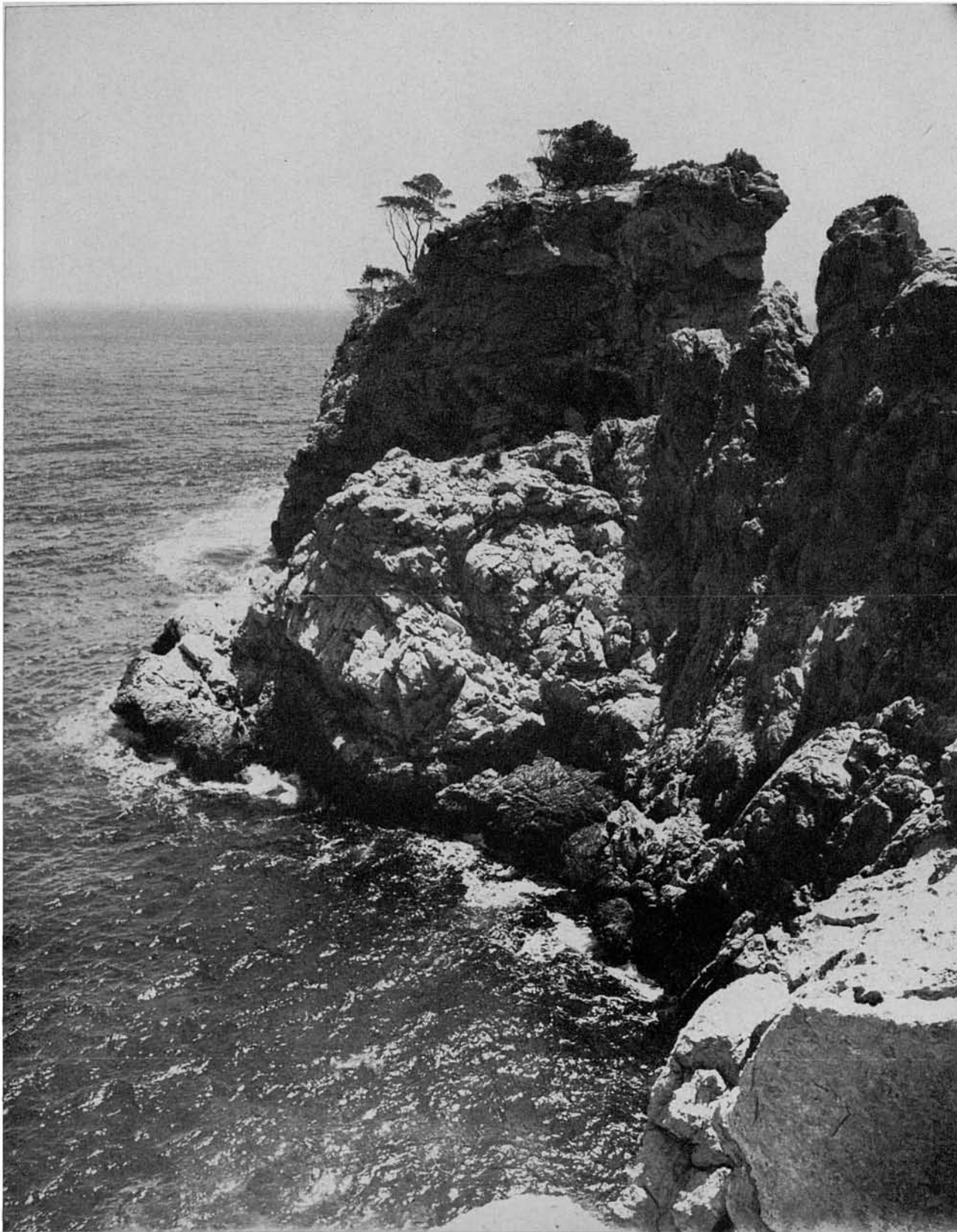
En la segona foto compareixen novament la boca d'entrada a la cala i les abruptes riberes prop del Castellot.

74. Gairebé ja en la punta del Castellot, que tenim a l'espatlla, prenim aquesta panoràmica de Cala Murta, pràcticament des de l'extrem de l'entrada Sud.

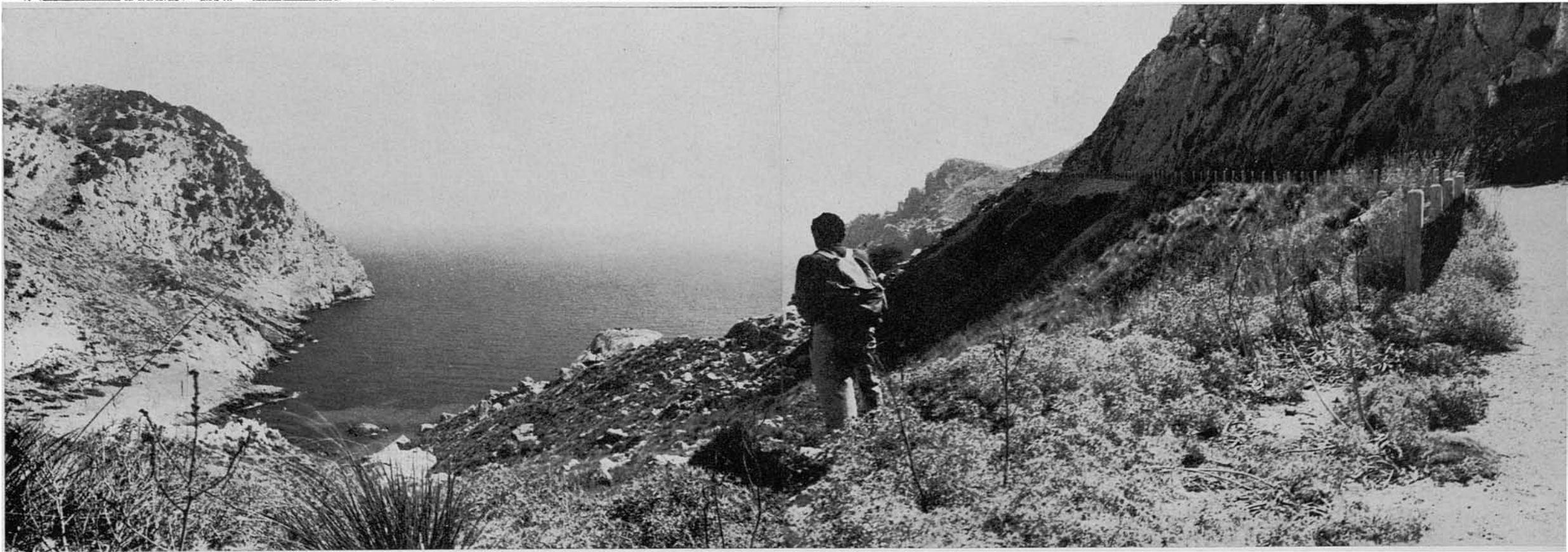
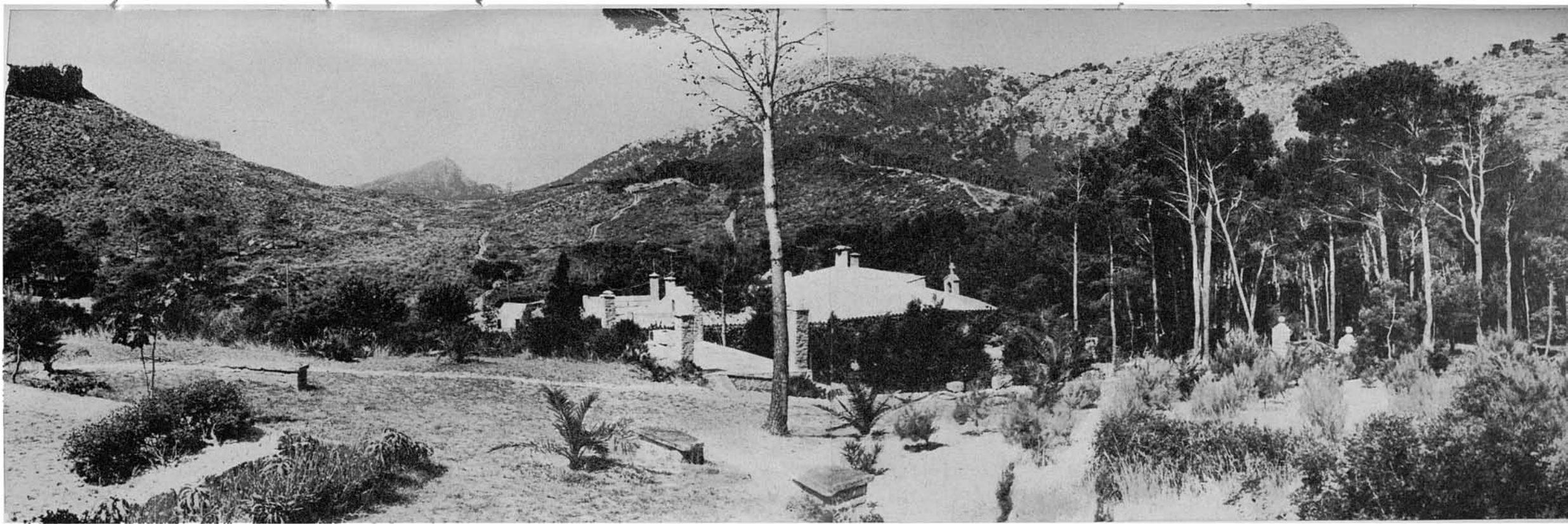
La casa esmentada abans es veu edificada al peu de la vertent Sud del rocallós i desnú Puig Garballó, que perllonga els descensos meridionals del Fumat, suaus per aquí i poc escarpats, al contrari de les cares Nord i Occidental, verticalment espadades.

Per darrere de l'edificació es veu partir, o s'endevina, un camí. Es l'antic del Far, per on es transportaven a llong de bèstia els efectes i provisions duites per mar fins a aquesta cala, per falta d'altres camins, abans de la construcció de l'actual carretera.

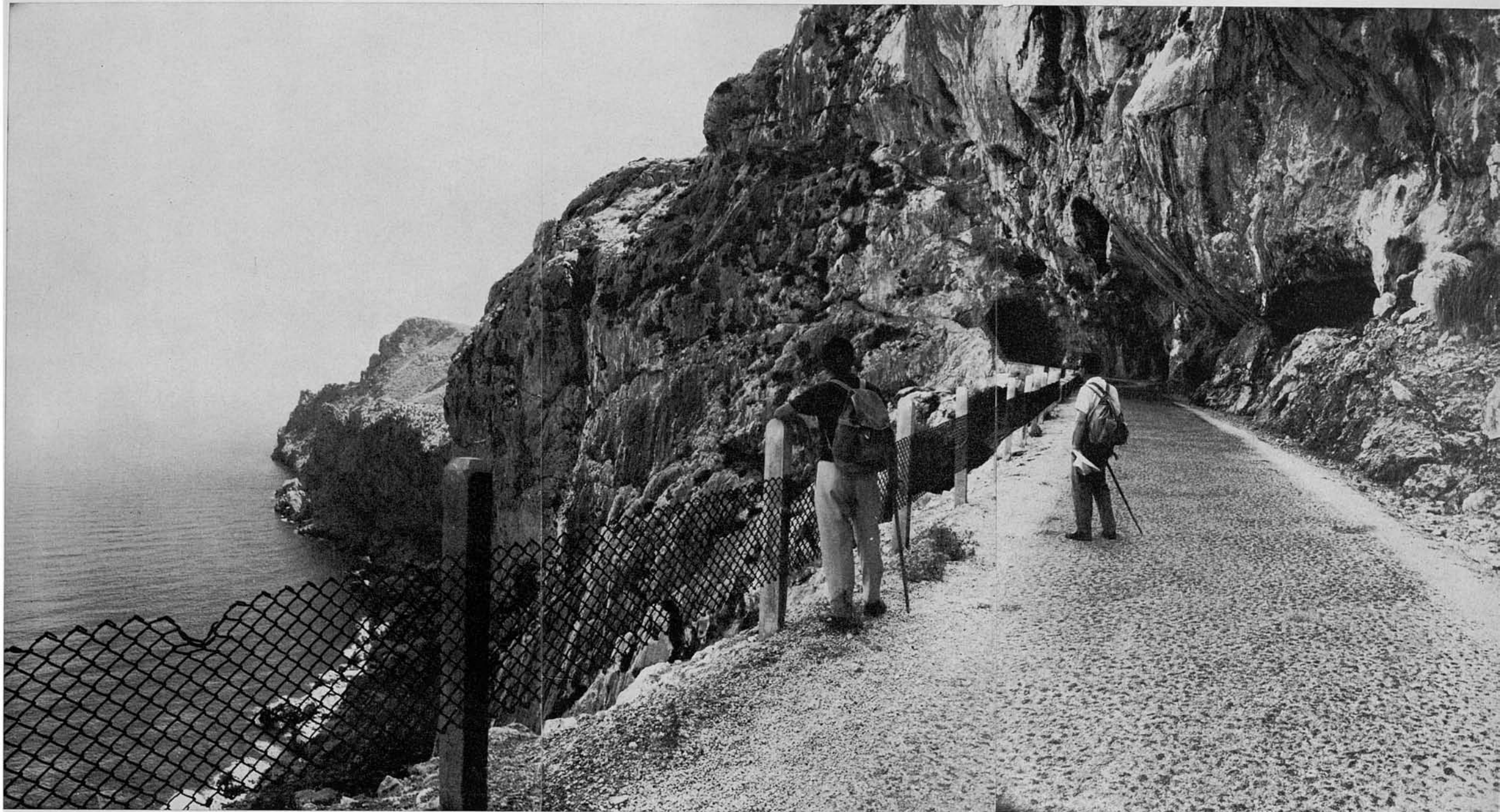

75-76. Dues vistes de la punta del Castellot per la part d'entrada a Cala Murta i per la part exterior.

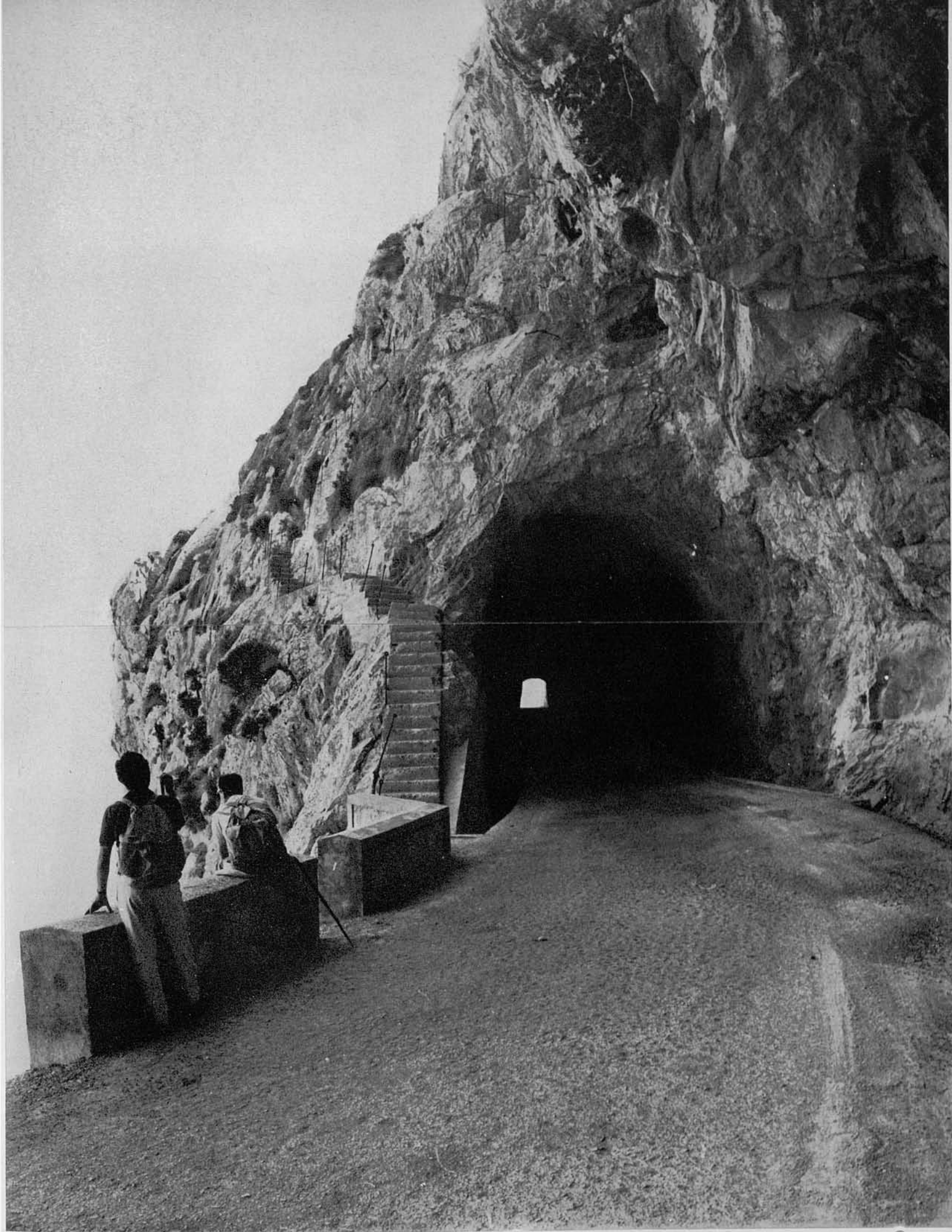

17-78. (Pàgina anterior). Tornam a la carretera del far, seguint el nostre itinerari. Ja des de la carretera, aquesta és la vista de les cases de Cala Murta des de vora el monument a Costa i Llobera. La segona foto mostra Cala Figuera des del punt aproximat a on es diu que s'asseia el poeta i passava llargues hores en meditació contemplativa. A l'esquerra, el Cap de Catalunya; a la dreta, el peu dels cingles verticals del Fumat.

79. Com es veu en la foto anterior, la carretera corre per la base dels cingles del Fumat, a mitjan altura del coster damunt Cala Figuera. Totseguit després ensopega amb la gran mola rocosa en un punt de pas impossible, que salva amb un túnel perforat en l'impressionant espadat.

A l'altra banda del túnel torna correr sense grans impediments i a panorama obert, encara que sempre sinuosa, salvant desnivells i esquivant esquerpes zones rocoses, en un recorregut d'espectaculars panoràmiques, cap a la seva meta definitiva.

80-84. Al costat de l'entrada del túnel arranca una escalonada i senderó artificial, que, aprofitant i acondicionant cornises i ressalts de l'espadat, s'enfila per l'esborronador precipici quasi vertical d'aquesta paret septentrional del Fumat.

La pujada d'aquest caminó, si bé mai no positivament perillosa —però sí prohibida a persones porugues o que sentin excessivament el vèrtig—, va posant a la vista diversos angles de fantàstiques perspectives damunt la geografia circumdant de Cala Figuera, que es bada allà baix a unes quantes decenes de metres.

En aquesta primera foto es veuen les dues boques del túnel i l'arrencada de l'escaleta al costat; en les altres dues (dues pàgines enllà següents) l'altària i la verticalitat de la paret espadada, i algunes perspectives en sentits oposats de la primera part de l'atrevit senderó.

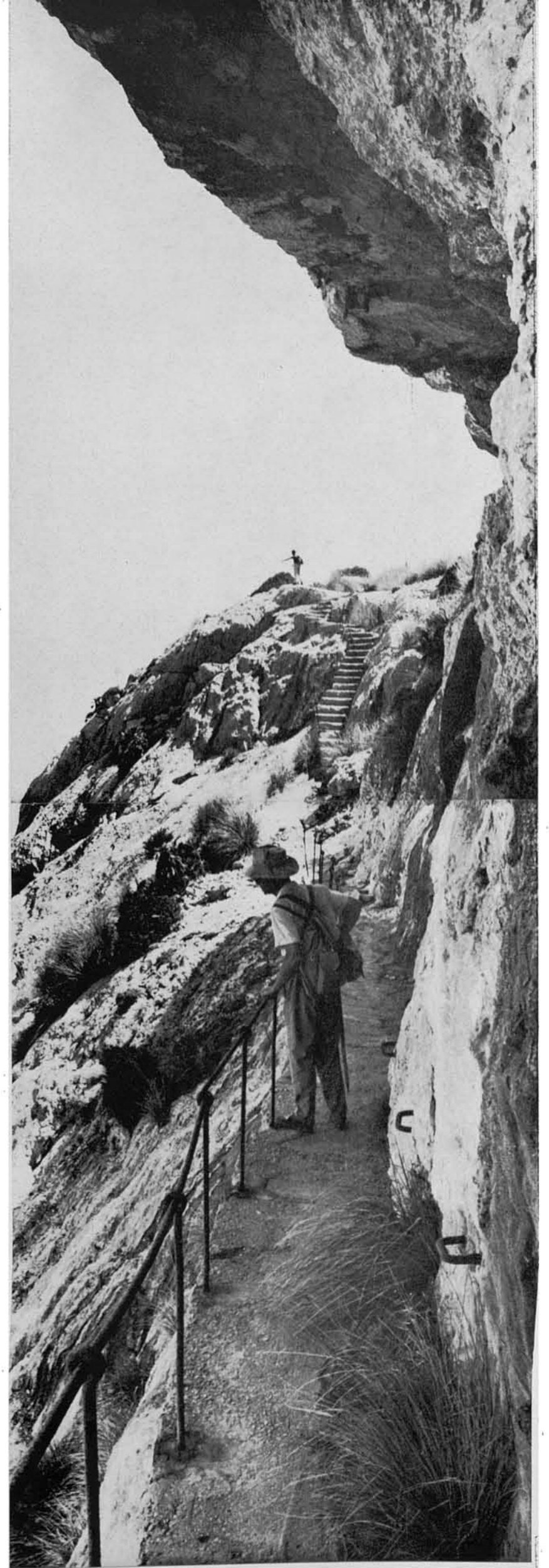
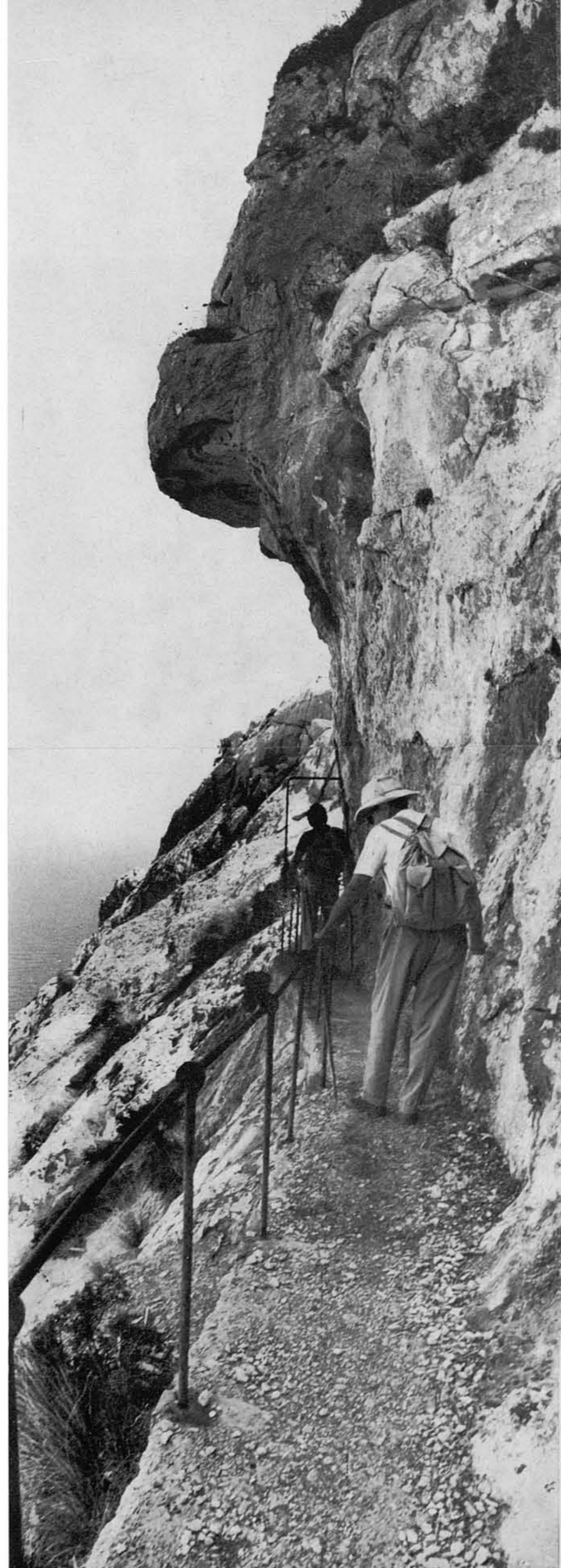

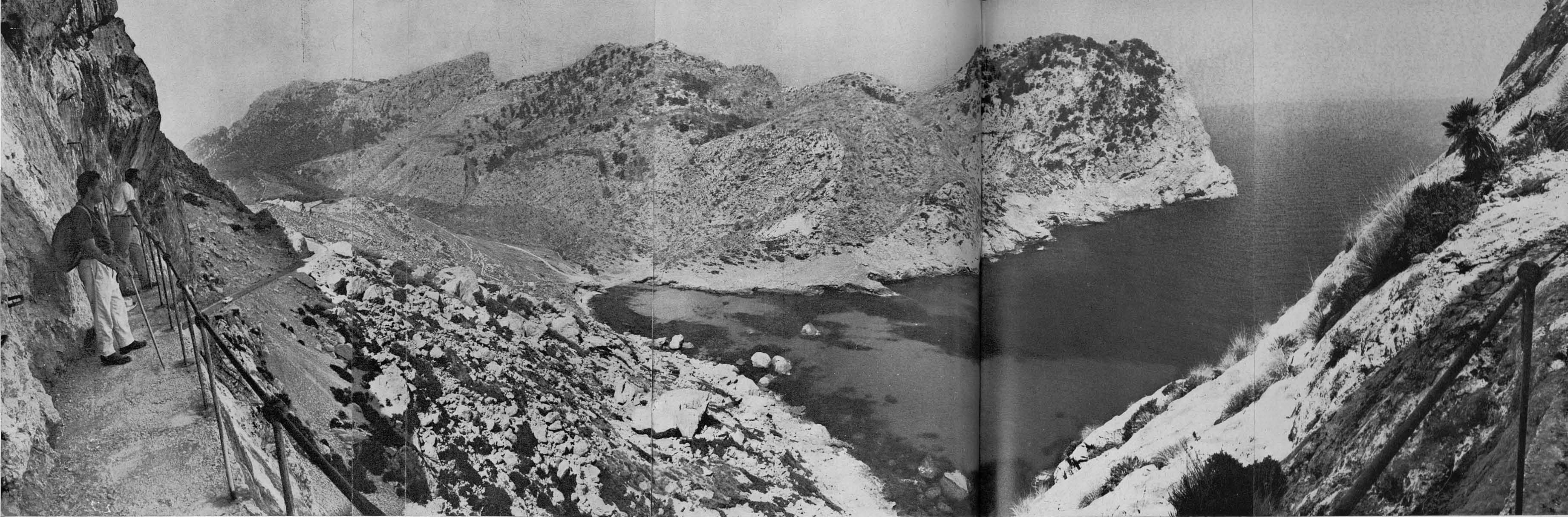

85-88. Aquesta escala i el caminó que la segueix, s'hagueren de construir amb motiu dels estudis de camp per a la confecció del projecte de la nova carretera. I allà han quedat, per els degustadors de panorames inèdits que s'atreveixen a enfilar-se per aquella atrevida cornisa, que en el sector més estret i esquerp, ja quasi al final, té unes grapes de ferro a on aferrar-se en dia de forta ventada.

De totes maneres, com hem dit, la pujada o baixada per aquest empinat senderol no té perill. Així i tot, el nostre company Pep Albertí, que no ha aconseguit de vèncer del tot la seva mica de vèrtig, procura anar pujant tan aferrat com pot a la paret de roca.

89. Gairebé al final de la cornisa, aquesta panoràmica mostra les esplèndides vistes que es dominen des de tan excepcional balcó. A l'esquerra es veu, allà baix, la carretera a l'arribar davant el túnel, i el cingle del Fumat, que puja encara bastant més; aquí baix, centre dreta, Cala Figuera en tota la seva amplitud; a l'enfront, damunt fons de la immensitat marina, les elevacions que es succeeixen entre El Pal (423 m.) i el morro avançat del Cap de Catalunya, distingint-se ben definides les dues altures intermèdies de la Penya de la Cova dels Morts (379 m.) i la Penya de l'Almangra (330 m.).

90. Després s'acaba el camí de la cornisa espadada i se surt al coster oriental del Fumat; coster suau i sense escarpes que obstaculitzin la pujada, que és bastant empinada. No hi ha senderó de cap casta, i amb una fatigosa empitada s'arriba tot seguit al cim, al capdamunt, que és tal com mostra aquesta foto.

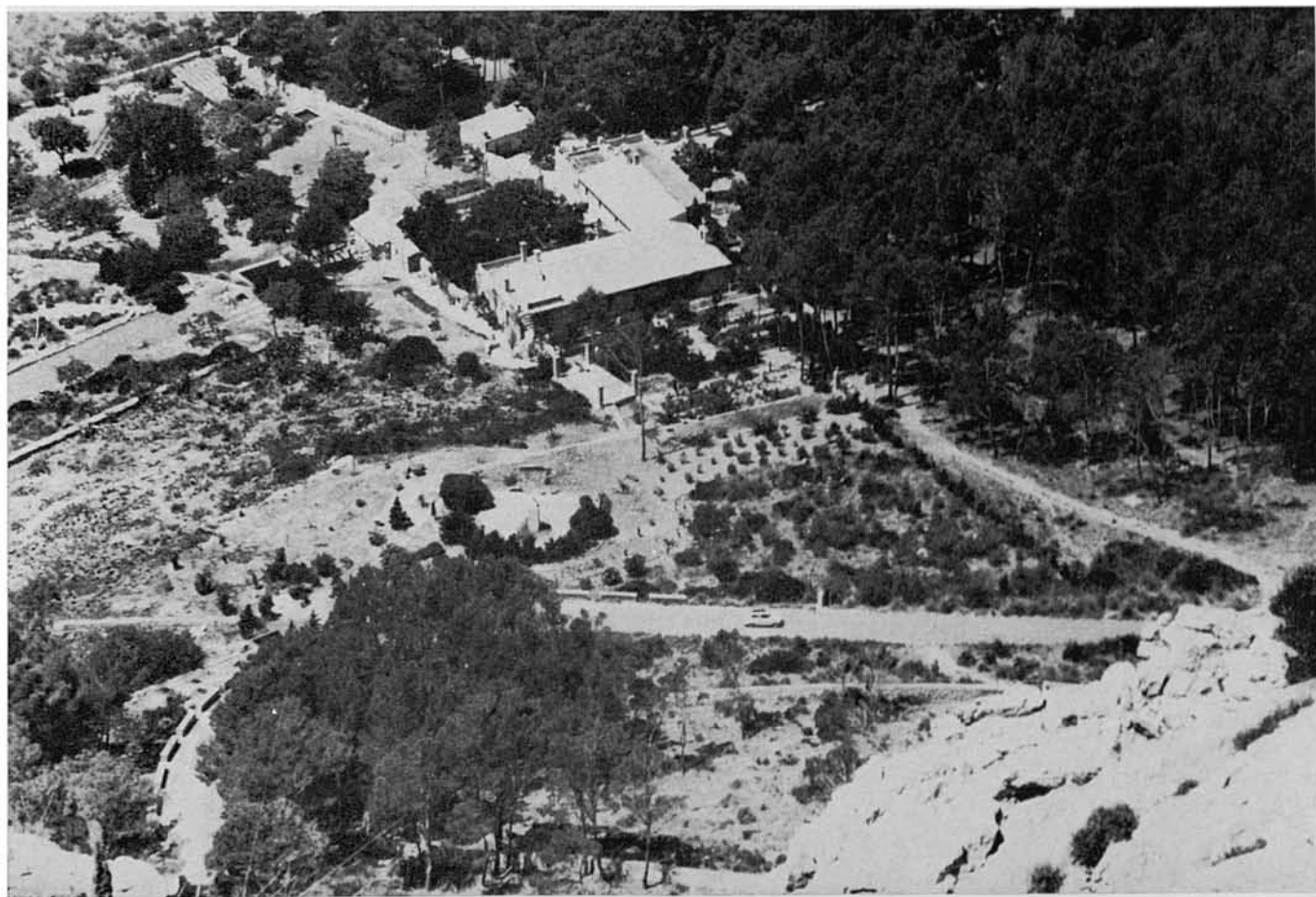

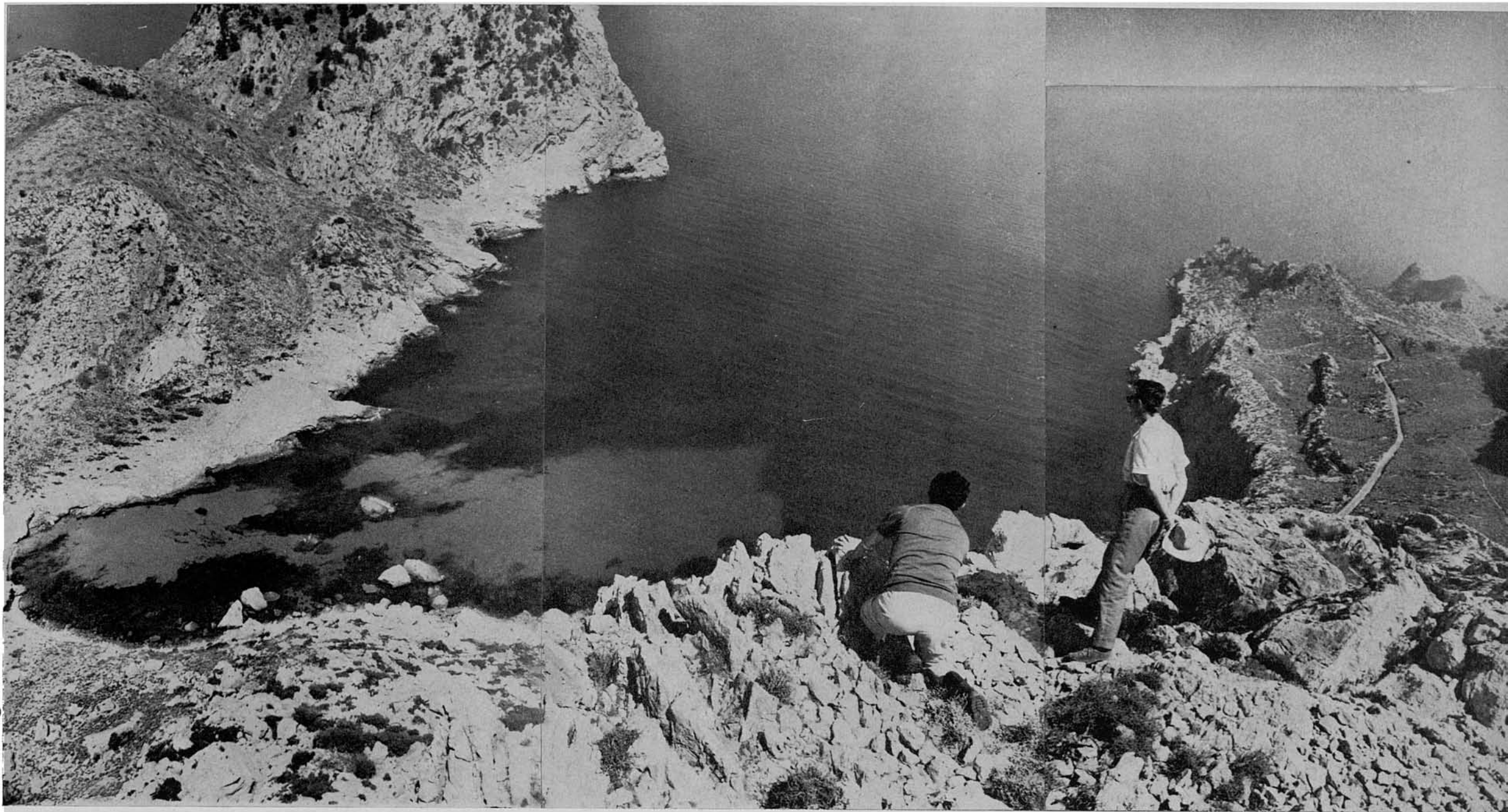
91. En el cim del Fumat, com en la major part dels capcuruculls de la muntanya de Mallorca, s'hi troba una fita geodèsica. Des d'allà es dominen, no cal dir, vistes totals en amplitud i profunditat en totes direccions, així com inassolibles llunyanies marines en tota la darrera meitat de la península de Formentor, és a dir, des del Puig de la Talaia d'Albercutx fins a la punta extrema del far; des de Na Blanca i les cales Murta i Engosauba fins a les altures límitrofes de la costa Nord, puix el Fumat, encara que un poc més prop de la punta del far, es troba quasi en el centre d'aquesta darrera meitat de la península.

92. Aquesta panoràmica, presa en direcció a la punta del far, el mostra allà al fons, i deixa veure aquí baix la línia de la carretera poc després de sortir del túnel. Més a la dreta, el Puig de la Roca Blanca, quasi a plom, com es veu, per la seva part Nord i en suau baixada vers el Sud damunt Cala Engosauba.

93-94. Preses amb teleobjectiu des de dalt del Fumat, oferim aquestes vistes del Cap de Formentor amb el far i, en direcció oposada, la de les cases de Cala Murta. La rotonda, mig enrevoltada de vegetació, que es veu quasi al mig de la darrera foto, és la del monument al poeta Costa i Llobera.

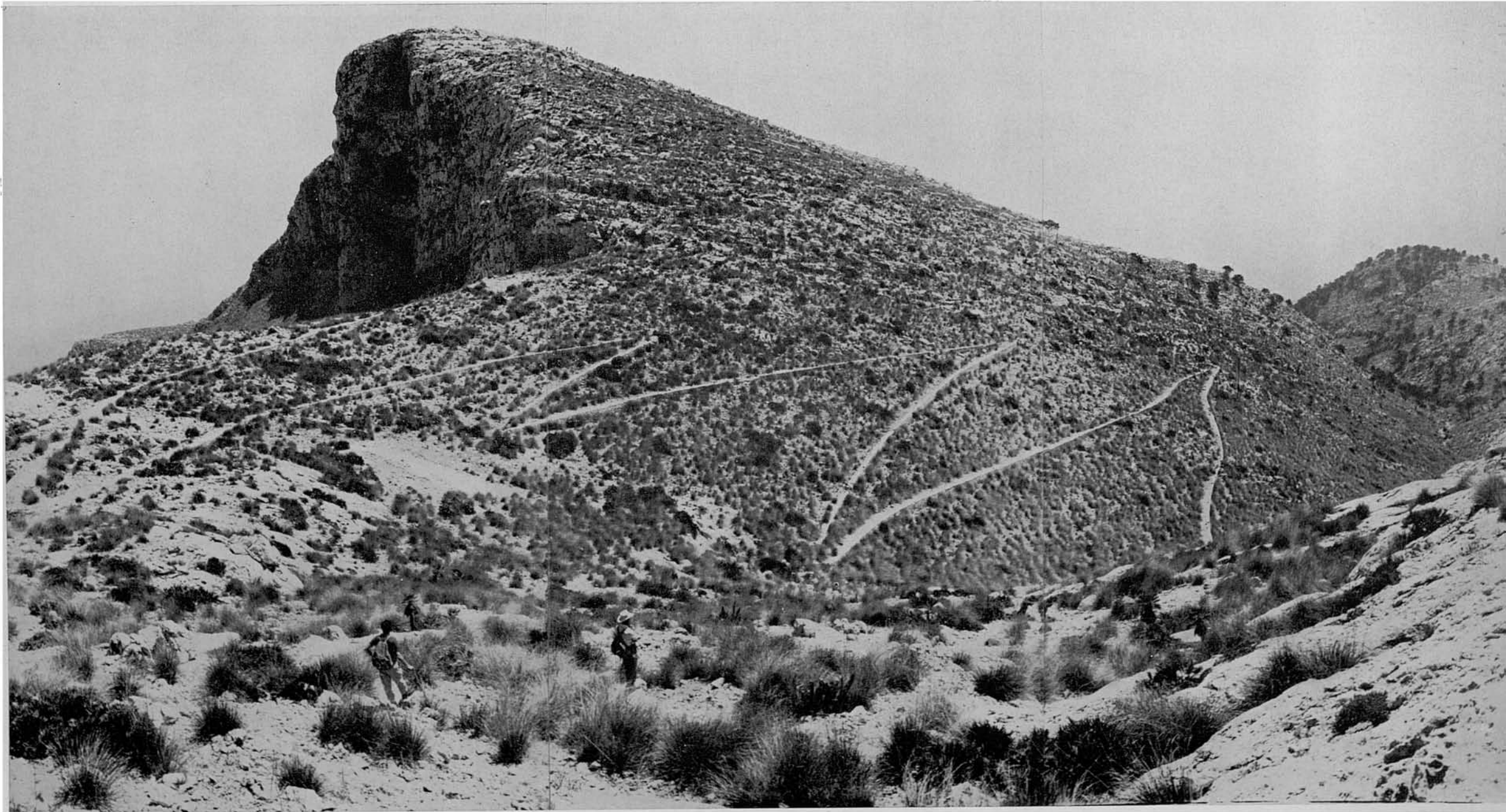

95. Després, inclinant cap avall l'objectiu, en direcció a Cala Figuera, en captam aquesta vista, que inclou el Cap de Catalunya endinsant-se en el mar ,(si bé no se'n pogué copsar el cim).

Malgrat tot, la fotografia no ha pogut donar idea exacta de la realitat i de l'altura sobre el fons d'aquest sortint. Al contrari, sembla que el company, a la mateixa vorera de l'aigua, l'estigui tocant amb la mà. I tan mateix, entre ell i l'aigua hi ha un precipici vertical de més de 300 m. d'altura. I aquí a la dreta hi ha la línia de la carretera al far, que ajuda a establir relativament tanyans i distàncies.

Aquí, ja s'ha dit, els companys estan abocats al caire del Fumat, damunt un precipici que s'eleva més de 300 m. sobre la cala i, a més, no en paret de caiguda vertical sinó en voladís d'aquesta cornisa fora de la vertical. La veritat és que si aquesta fotografia, a més de imatges hagués pogut fixar també sons, es sentirien les veus del company Albertí urgint d'apressar, perquè ell, mirant cap al fons de l'abisme —o potser amb els ulls closos per precaució—, estava al límit del vèrtig. I així i tot (“un moment de paciència per favor!, tot d'una acab”) el pobre hagué d'aguantar encara més temps, ja que l'escena es repetí per si hagués sortit defectuosa al primer intent. I és que era necessari assegurar-se perquè realment la tasca que encara ens queda en l'empresa d'aquestes Rutes, no ens permet d'arribar i pujar fins aquí cada dos per tres.

96. Des de mitjan altura del coster oriental del Fumat prenim aquesta vista de l'antic camí del far, que aquí escala la falda occidental del Puig de la Roca Blanca.

97. La vista anterior se completa amb aquesta altra. Adverteixi's que el recolze darrer de la dreta d'aquella és el mateix que en aquesta es veu a l'extrema esquerra, passada la coma.

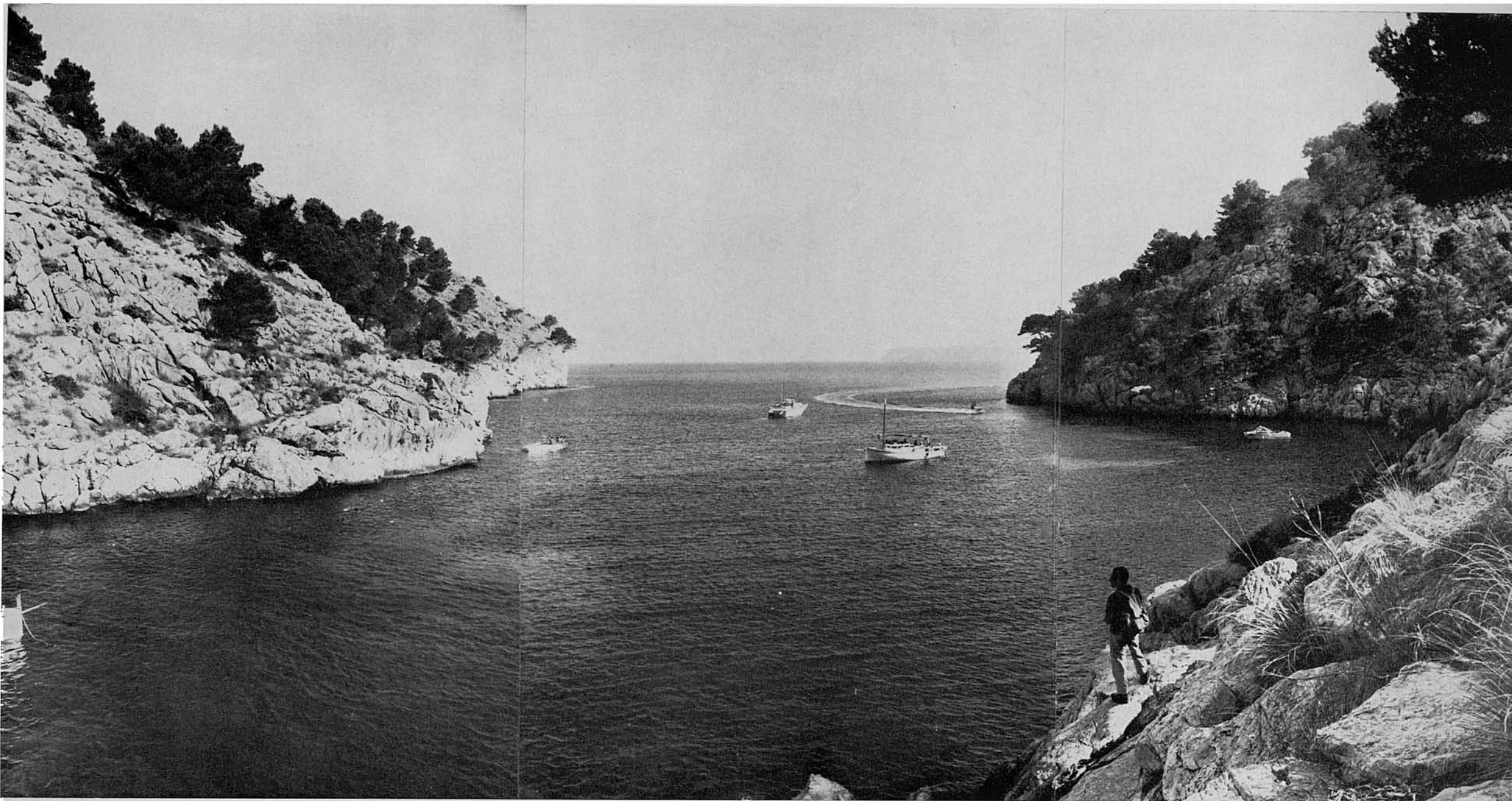
Aquí es veu el vell camí escalant el Puig Garballó, de pujada i baixada, passant per una bretxa de la seva rocosa espinada cimatera.

L'estret que es veu entre el Puig Garballó i el de la Roca Blanca va a desaiguar a Cala Engosauba. Pel fons d'aquest baixest —on no hi ha camí ni carrera—, arribarem a la cala, l'entrant de la qual es veu allà, al final, entre el Morro del Pont (esquerra) i el pujol anomenat L'Esquena.

El vell camí del far s'iniciava com hem dit a Cala Murta, que aquí queda tapada pel Puig Garballó. Cap a ella es veu allà baix avançar el camí que, pel fons del baixest, ens dugué a la cala des de les cases de Cala Murta (foto núm. 68).

98. Cala Engosauba fa en el fons com un cul de sac amb dues entrades de sengles baixests que hi arriben per les vertents oposades del Puig de la Roca Blanca (vegi's el gràfic de l'itinerari). Per qualsevol d'elles és per on s'hi pot arribar, per suposat, sols a peu. Nosaltres després de baixar del Fumat hem anat directament al fons del baixest alludit en la foto anterior, i per allà hem arribat a la cala per la raconada de desaiguament, moment que recull la present fotografia. Per aquí on hem rribat no hi ha, com diguérem, camí ni sendera, però sí per l'altra part, per on sortirem. Donat que es tracta d'una cala molt fora camí, allunyada i sense platja, ens sorprengué de trobar-hi bastantes barques d'esplai fondejades lluny de la ribera. En aquesta foto, enfront, les suaus pendents que rematen en el Morro del Pont.

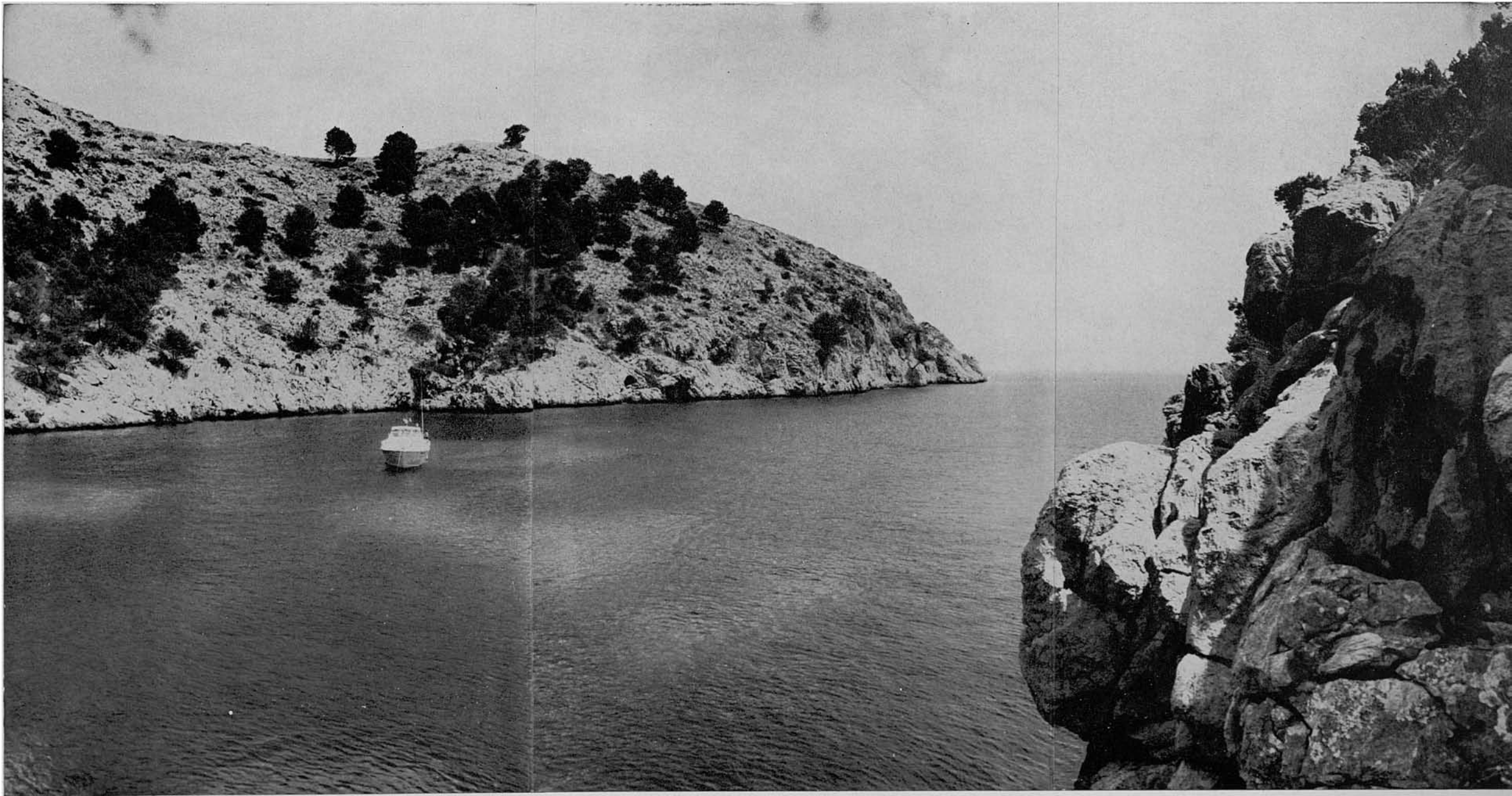

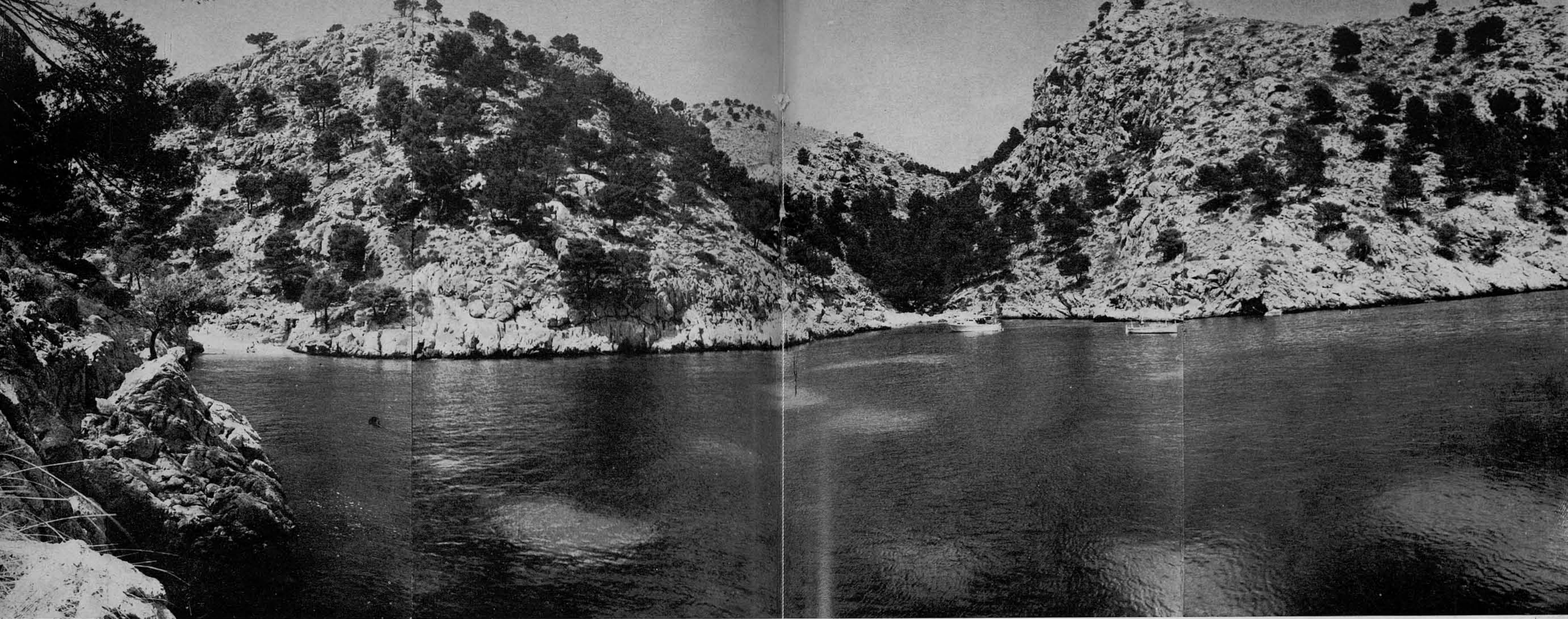

99. Vista quasi completa de Cala Engosauba presa des del fons. Per la dreta queda amagat el racó d'entrada del baixest de la foto anterior; per l'esquerre no s'arriba a copsar el racó per on sortirem. Tots dos extrems queden perfectament determinats en la foto 101. Aquesta vista es prengué aproximadament des del lloc on hi ha tres pins gairebé iguals en el centre, prop de la ratlla de l'aigua.

Enfront, allà lluny, la punta del Cap del Pinar, que remata la península d'Alcúdia.

100. La present vista és continuació cap a la dreta de la següent, a fi de donar una panoràmica completa de Cala Engosauba, presa des de la vorera dreta. Llàstima que no s'hagin pogut afegir afegides! Aquí es veu l'entrada de la cala i la punta del Morro del Pont,...

101. ...i en aquesta altra al fons, amb els dos racons d'accés al·ludits abans. Nosaltres hem arribat per el de l'esquerre i sortirem pel de la dreta, on hi ha una sendera al llarg de la clotada,...

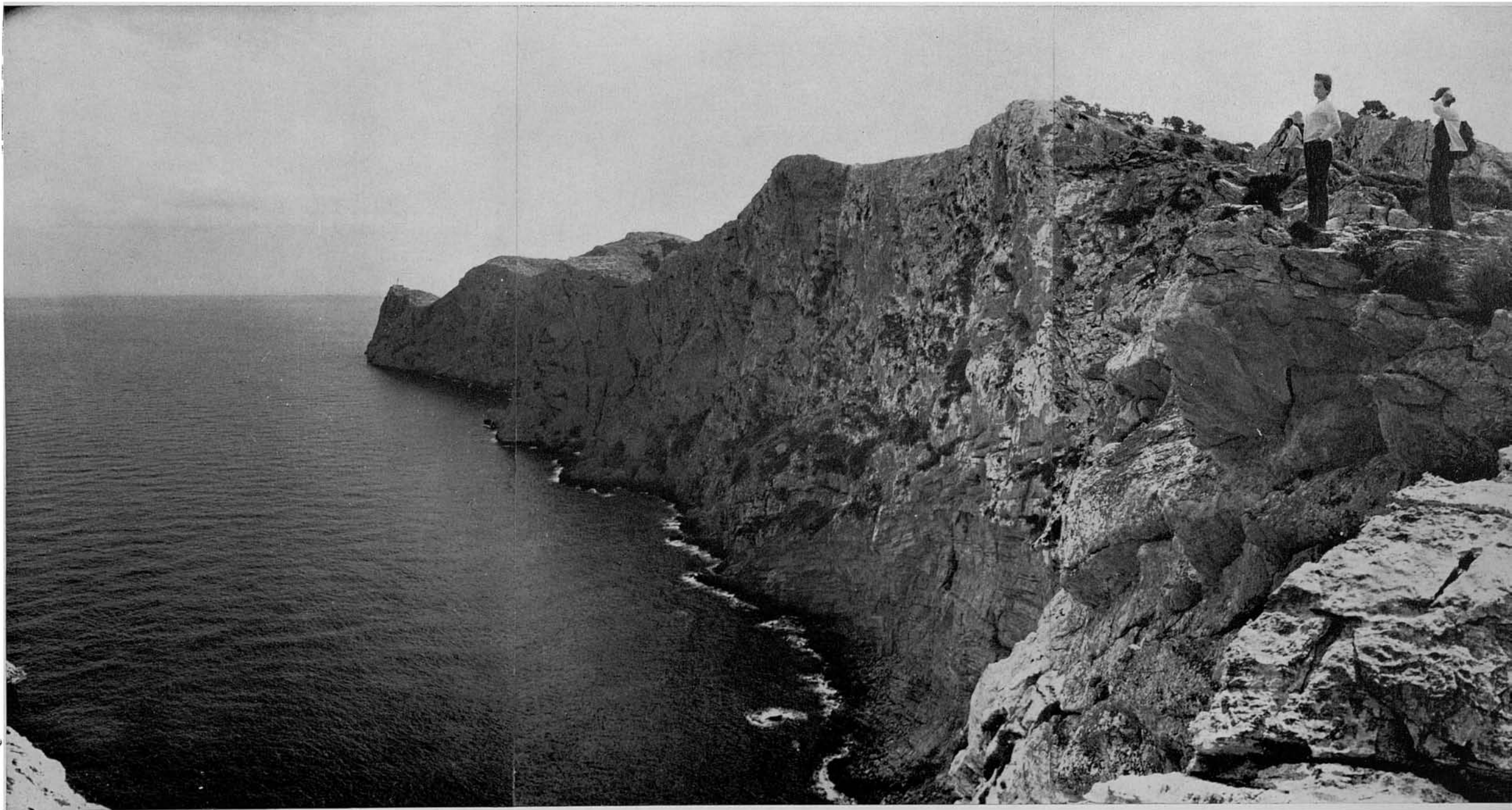
102. ...que munta fins a la carretera del far en el punt que aquí es mostra. El senderó està perfectíssimament marcat en tot el seu trajecte; i, cosa curiosa, poc abans d'arribar aquí queda esborrat. No obstant, per baixar per aquest caminó fins a la cala, encara que no se'n trobi el començament, basta baixar per la clotada que es veu en el centre de la fotografia. A mà dreta, la Roca Blanca.

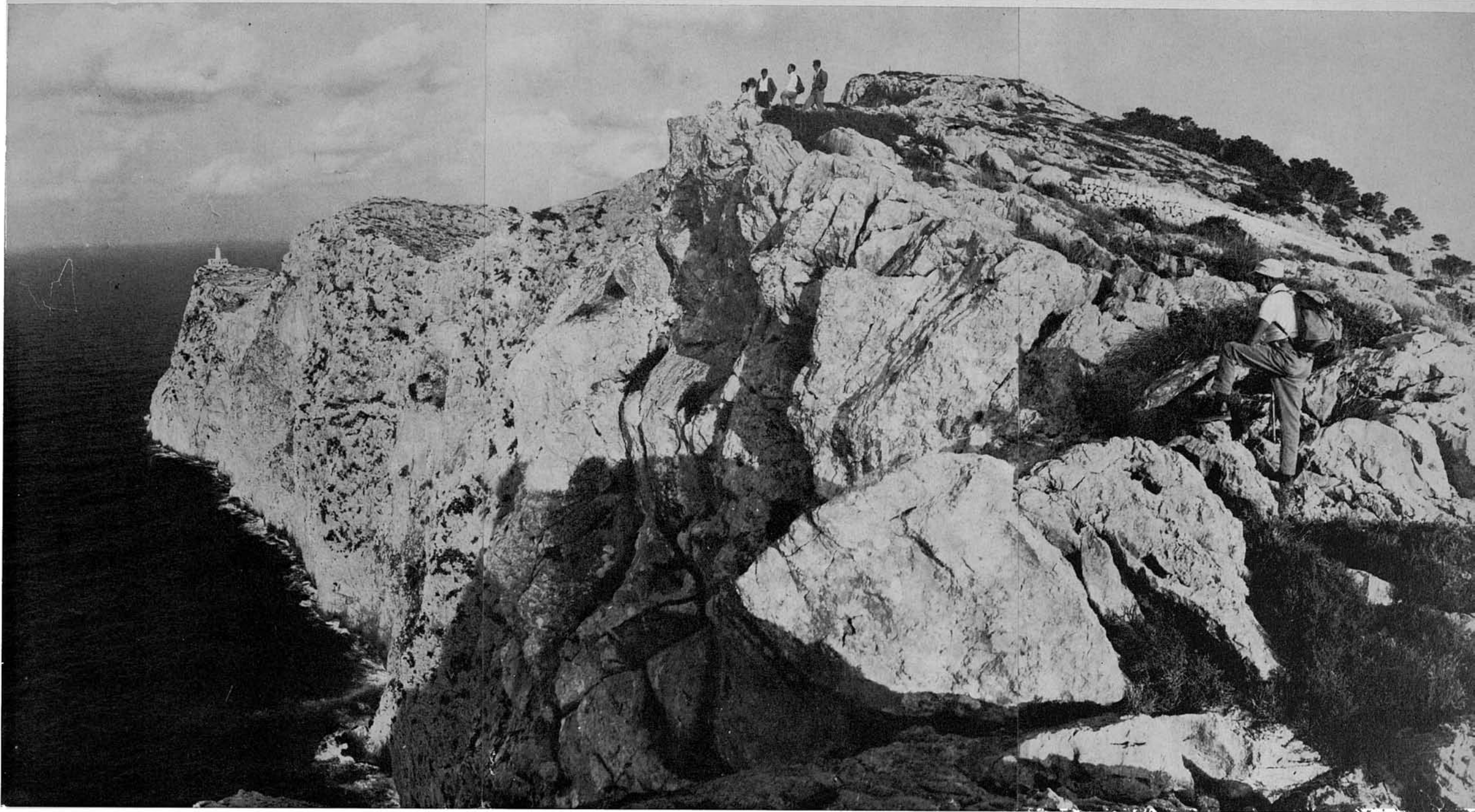

103. A l'esquerre del que mostra la foto anterior la carretera fa un colze, passat el qual se la veu seguir cap a la dreta. Vora aquest recolze hi ha un mirador sobre el mar i la costa, des del qual, guaitant cap a l'esquerre, és a dir cap a Occident, es té allà prop la vista del Cap de Catalunya i l'entrada de Cala Figuera (el que en mostra aquesta fotografia), apart d'altres elements geogràfics ja esmentats;...

104. ...per la dreta, o sia cap a l'Est, la superba costa brava de paorosos precipicis, que continua fins a la mateixa punta del far; costa que en aquesta vista, presa en hores matinals, apareix ombrejada pel contrallum.

105. Després, al capvespre, quan el sol la illumina de Ponent, prenim aquestes altres dues vistes del mateix sector i punts no molt llunyans, que fan veure altres aspectes de la seva espectacularitat...

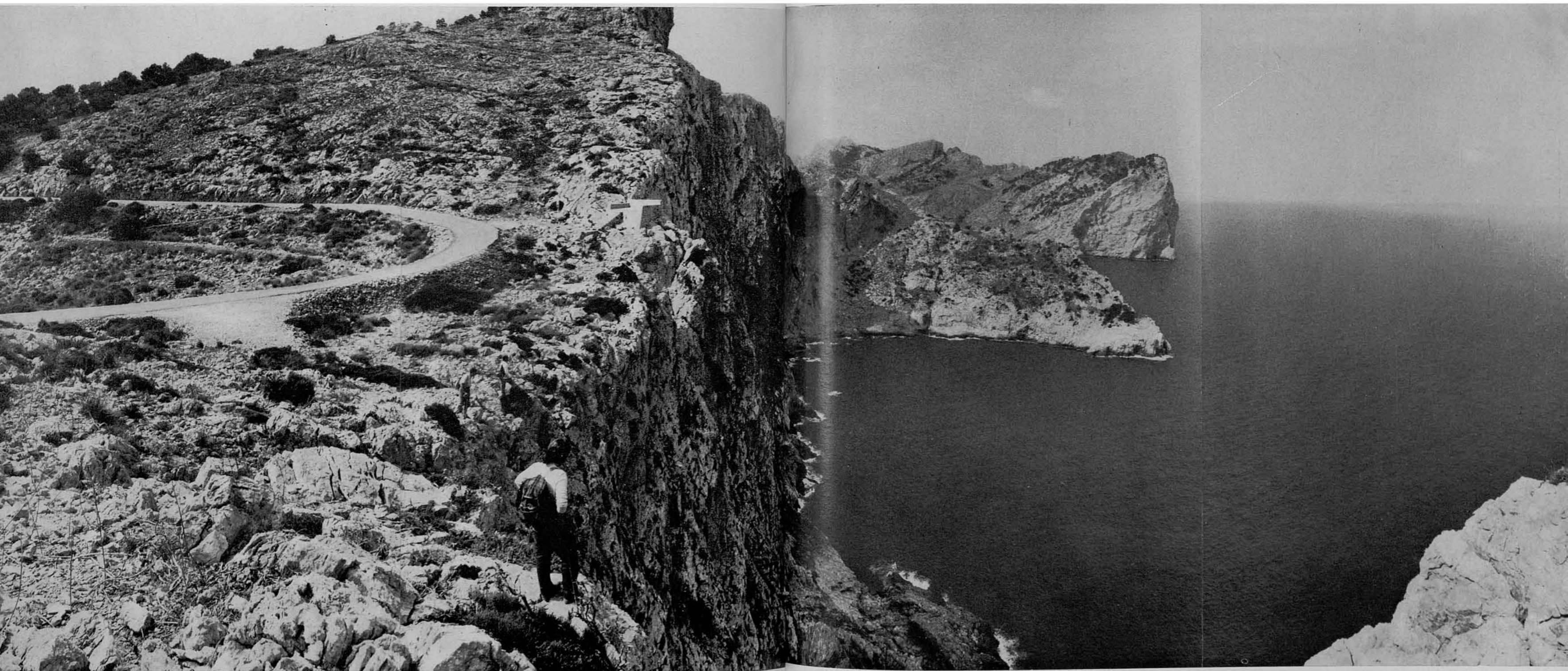
106. ...i vertiginoses altures. En totes elles com pareix al final el far de Formentor, en la punta extrema de l'atnada península. En aquest lloc ens trobam aproximadament darrunt la part central de l'anomenat Racó d'En Tormàs.

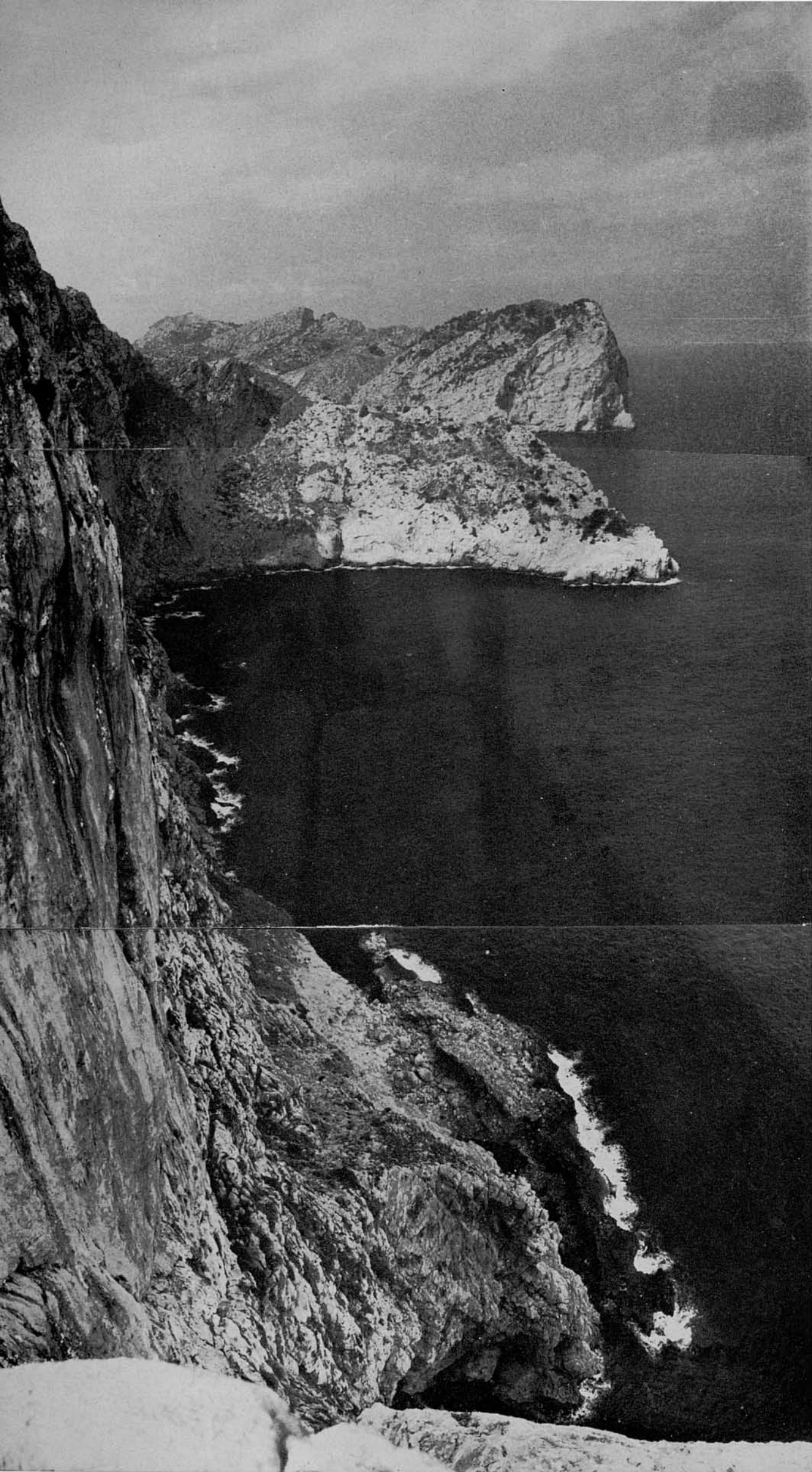

107-108. La carretera moderna ha hagut d'aprofitar el punts de menor desnivell pel trànsit mecanitzat; el vell camí, en canvi, sense aquesta preocupació per la tracció animal, pujava alegrement escalant costers quasi impossibles —com es veu aquí a l'esquerre de la foto—, molt prop dels precipicis de la vorera.

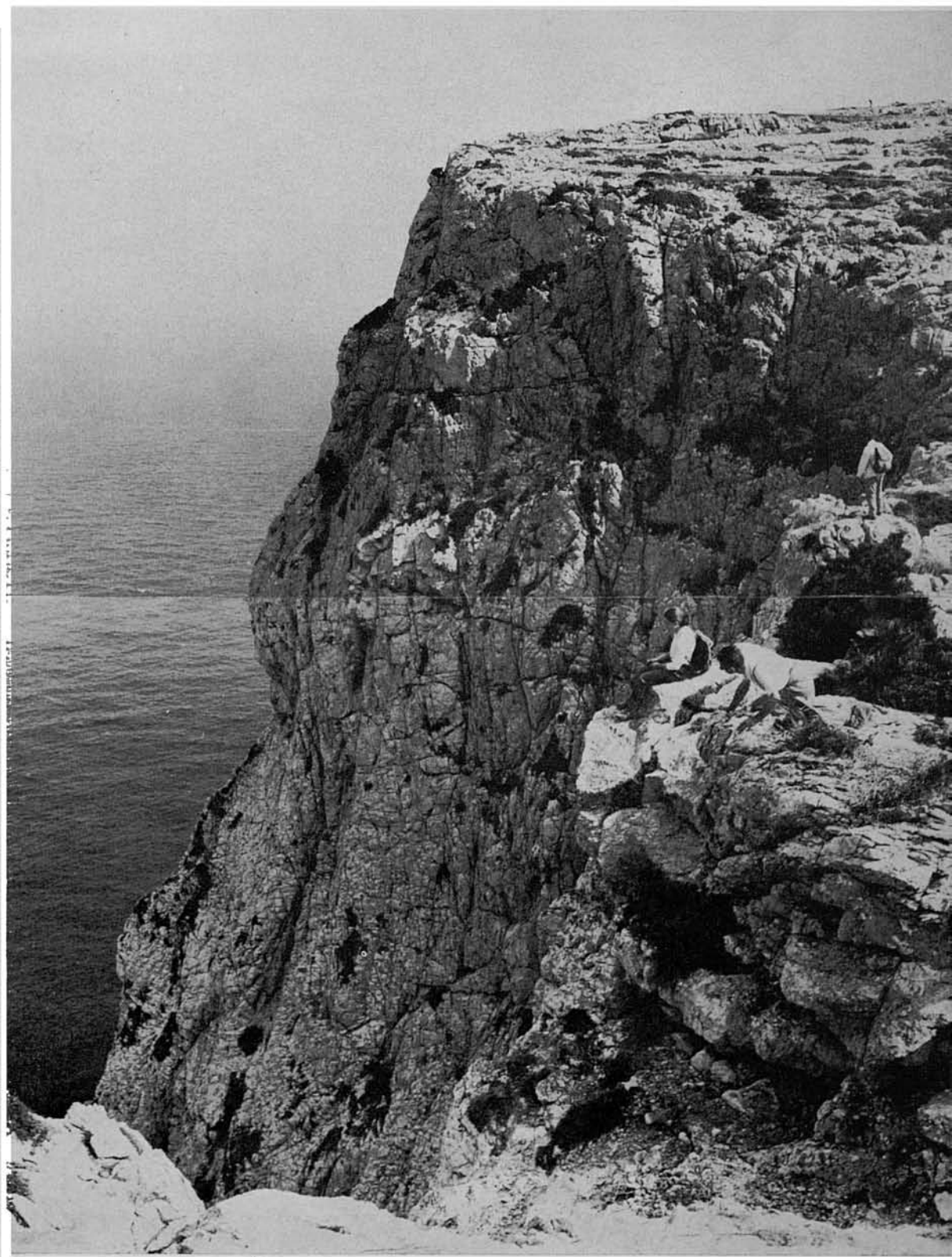
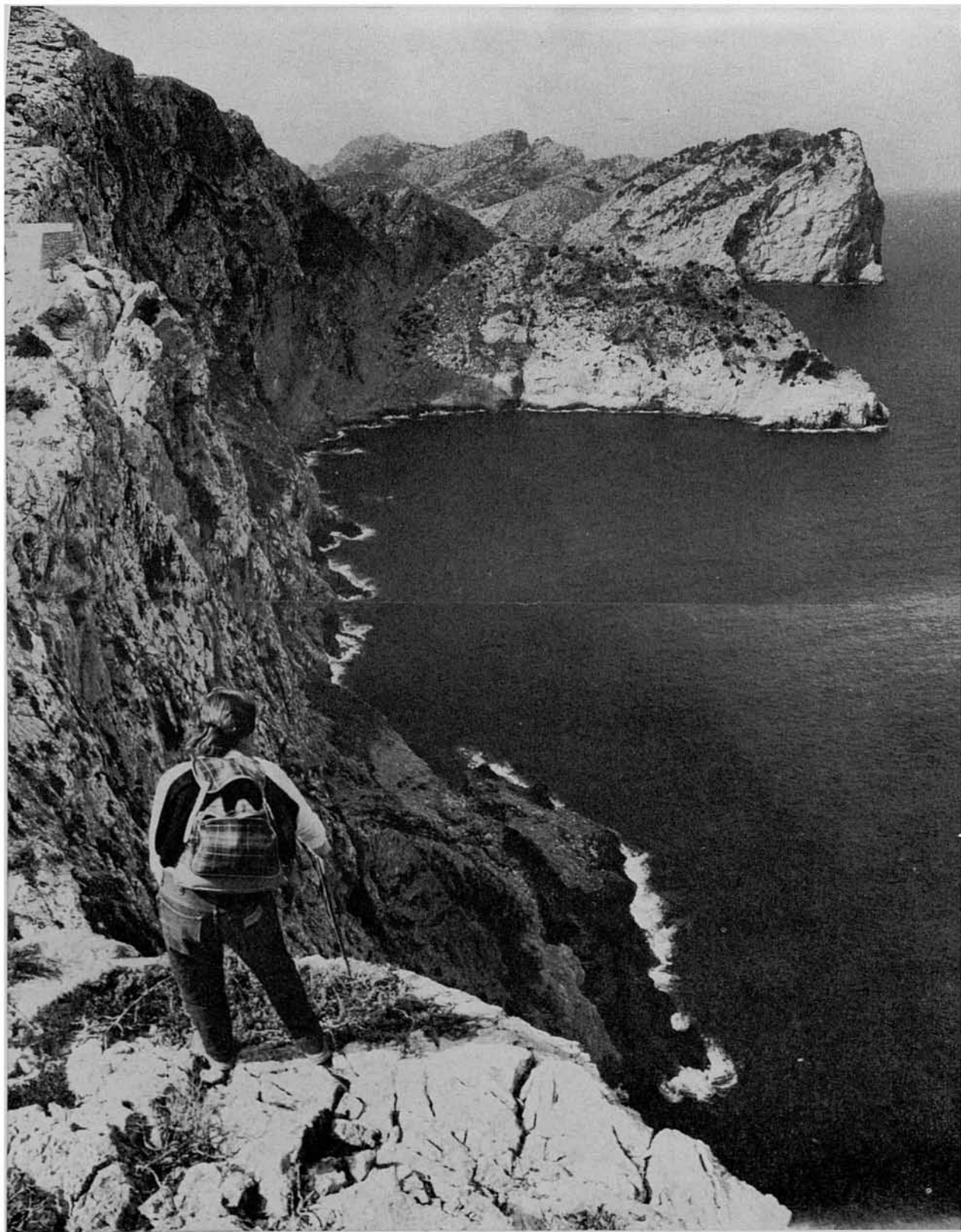
En aquest punt, des del recolze de la carretera, estam a la vista frontal del Racó d'En Tomàs, petita raconada que configura el sortint de la punta del mateix nom. Derrere d'aquesta punta, el Cap de Catalunya.

109. En la foto anterior, vora el recolze de la carretera, es veu un petit mirador al caire del precipici. Des d'aquest mirador, abocats a l'ampit del mur que el defensa, hereu presa aquesta vista del Racó d'En Tomàs, intentant de captar el mateix peu del precipici, cosa que han impedit uns sortins o relleixos del penyal que sosté el mirador. Intentar treure més el cos era perillós. Valgui doncs la vista tal com queda.

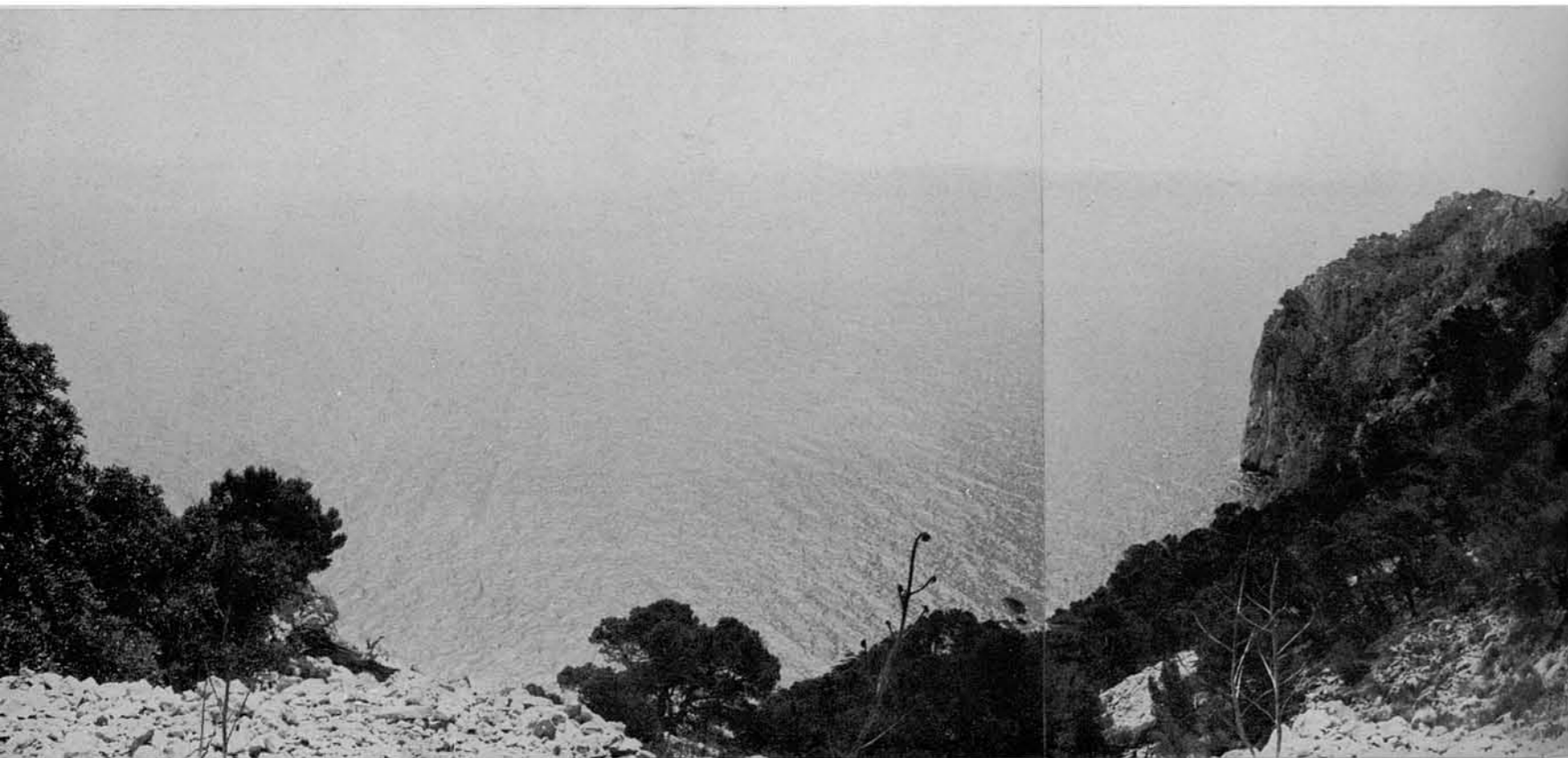
110-111. Dues vistes del mateix sector preses en direccions oposades; la primera mostra un aspecte nou del Racó d'En Tomàs; la segona l'espada en direcció a la punta del far, penya-segat per on es veu zigzaguejar l'antic camí.

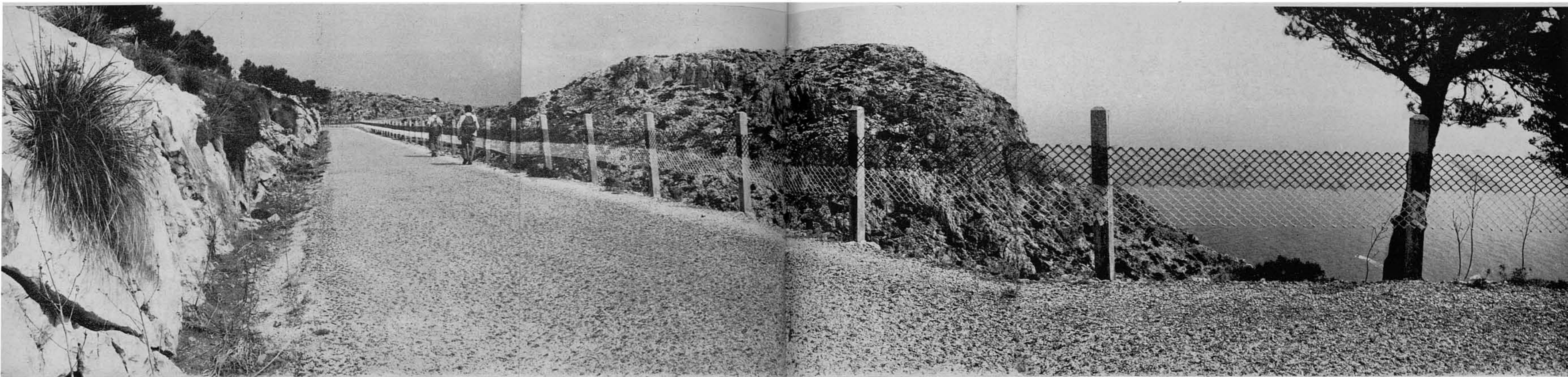

112-113. Dos nous aspectes de la carretera al acostar-se a la punta del far. En la part final la carretera es presenta especialment sinuosa, per tal d'aprofitar les millors oportunitats d'aquella geografia pètria i hostil. Això fa que s'acosti ja a una o altra riba de la cada vegada més estreta punta de la península.

Aquí, en la segona fotografia, passa molt prop de la ribera meridional, hi compareix el Front Roig, i, si el fortíssim contrallum —que feia brillar fins a l'enlluernament el mar— no ho hagués impedit, es veuria allà enfront un allargat espigó, corresponent a la península d'Alcúdia, limitant per aquella banda la badia de Pollença.

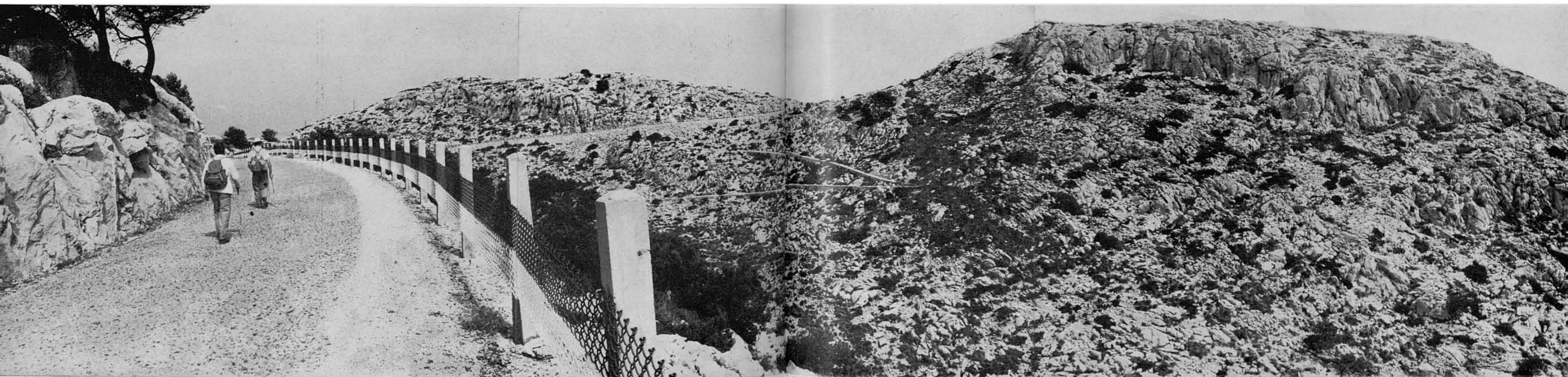

114-115. Ens anam acostant a la punta extrema del far. Per aquí l'altura es despulla pràcticament de tota arbreda, i gairebé de qualsevulla altra vegetació.

L'antic camí del far, magníficament conservat encara en quasi tot el recorregut, es fa present ençà i enllà amb les seves contínues ziga-zagues.

Aquestes fotos ofereixen nous aspectes de la carretera del far de Formentor. Les multiplicam a posta, perquè no és aquesta una zona massa coneguda per a la majoria, degut a la seva llunyania i extremitat.

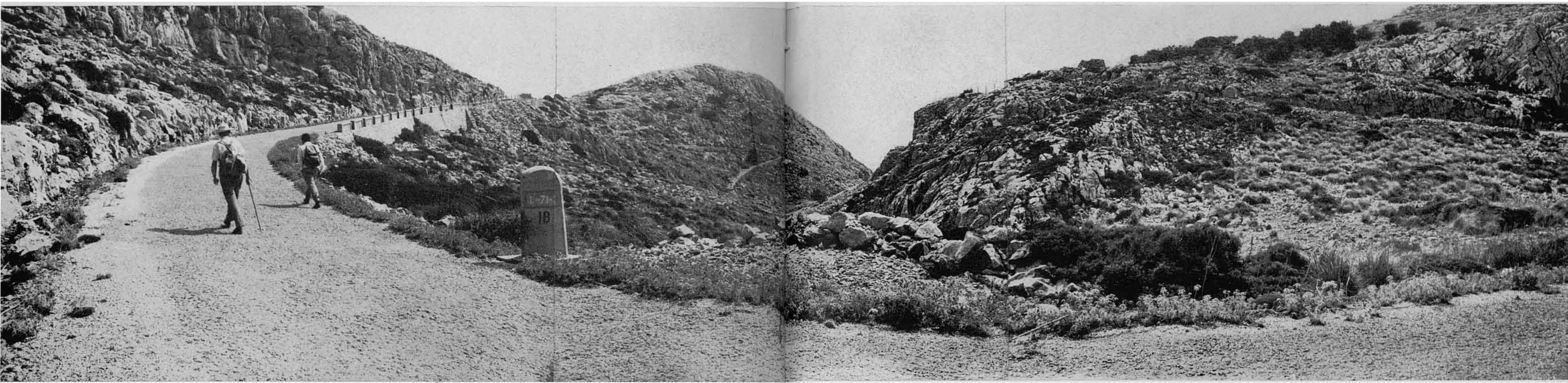

116. Aquí compareixen trossos de l'antic camí, pujant capamunt i capavall, sortejant el començament d'una fondalada. La carretera moderna, empresa lògicament de més recursos i envergadura i de major tècnica, ha resolt més breument el mateix problema. L'antic camí, més humil i sense grans pretensions, segueix cap envant vers la meta final, aprofitant bonament i sense grans desmunts i terraplens, les oportunitats del seu dur recorregut, tot sovint creuat per la carretera.

117. Un altre mirador, senzillament arreglat vora un recolze de la carretera, ens posa de bell nou davant la vista els espadats costers septentrionals amb renovades perspectives. En aquesta foto el racó d'En Tomàs queda darrere els precipicis de més prop. En penúltim terme, la Punta d'En Tomàs, i darrera, la del Cap de Catalunya.

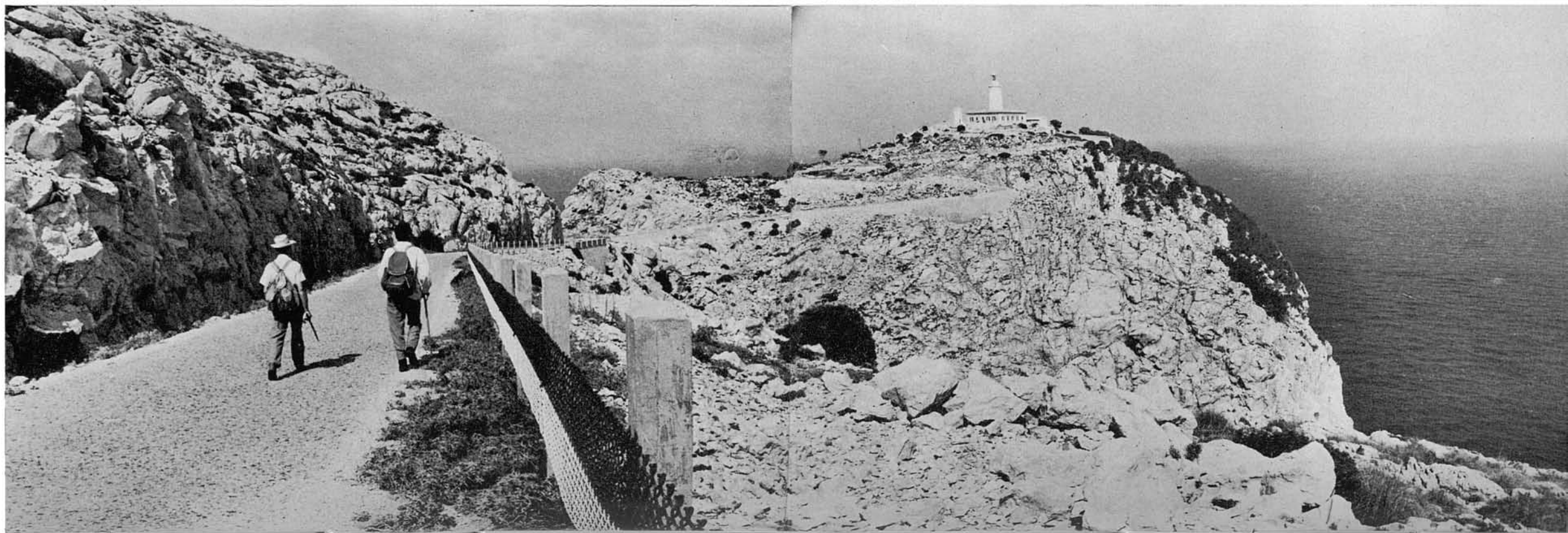
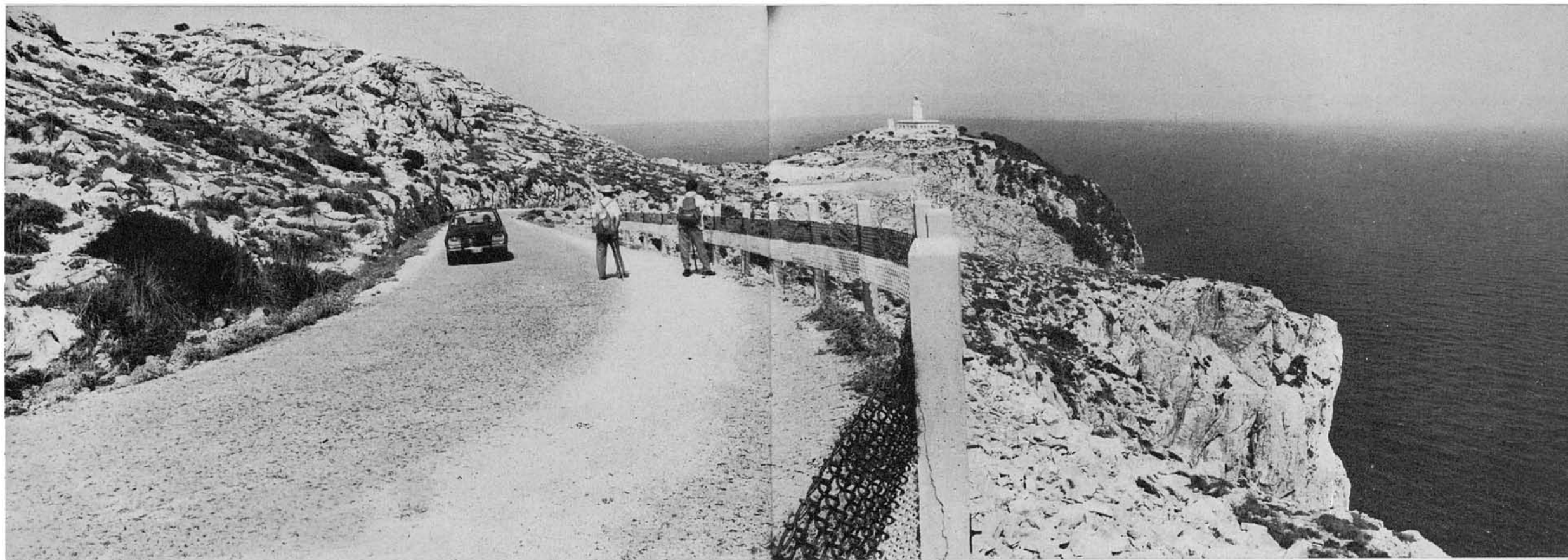

118-119. Som ja molt prop de la nostra meta final. Heus aquí nous aspectes de la carretera a les proximitats del far.

Seria per demés de fer notar, puix el lector ja ho haurà advertit, que per aquí no hi ha més camí que la moderna carretera i l'antic del far. Aquest darrer es veu de bell nou serpentejar pel coster d'enfront, en la fotografia superior.

Després, passat el recolze pel collet que es veu al fons esquerre, la carretera dona vista a la punta extrema de la península i, al cap damunt, el far de Formentor.

120-122. Aquestes vistes mostren la configuració del terreny immediat a la punta del far, la més extrema de Mallorca. Per captar la foto 122 hem sortit de la carretera i ens hem fet un pas avall pel coster cercant un punt que ens permetés d'incloure la cucuia extrema del far des de la mateixa base, tocant l'aigua.

123. Darrerament la carretera inicia l'escalada del promontori de la punta i arriba fins a la placeta davant les edificacions del far. En aquesta fotografia, pel recolze del coster es veu baixar un caminó, que és l'utilitzat pels torrers i pescadors per arribar fins a vorera de la mar.

124. Aquestes modestes cases pertanyen a les instal·lacions antigues, i es troben darrere les edificacions modernes,...

125. ...la vista general de les quals —installacions velles i d'altres més recents— del far de Formentor, mostra aquesta panoràmica, captada poc abans que la carretera arribàs al seu punt final en la placeta davant el far, a on s'acaba.

126. Poc abans d'iniciar la darrera pujada, prenim aquesta nova vista dels espadats de la costa septentrional, que es pot considerar diametralment oposada a les núm. 104-106. Hi compareix al fons el Cap de Catalunya i, més ençà, la Punta d'En Tomàs, aixoplugant el racó del mateix nom. En l'escotadura de primer terme es troba el mirador de la foto núm. 117.

127. Ja som a la placeta davant el far. Eliminant mentalment d'aquesta foto la carretera moderna, que es veu baixar d'esquerre a dreta, aquesta seria la vista que des del solitari i allunyadíssim far —més allunyat encara per la lentitud del camí que hi arribava— tenien davant un dia i un altre dia els torrers.

De tard en tard se n'allunyarien, i de tard en tard, amb interminables esperes de setmanes i potser mesos, veurien arribar qualcú per l'antic camí, que aquí es veu baixar de bell nou en cuntes i seguides zig-zagues pel pelat coster i al caire del precipici, en el centre de la fotografia. Aquest era sense dubte —compari's amb la configuració de la resta— el punt de més fàcil pas.

128. La foto anterior mostra també com veurien arribar des del far a qui hi vingués en lenta caminada, al destriar-lo dalt d'aquelles altures. I de la mateixa manera, a l'anar-se'n, es trigaria molt fins a perdre'l de vista darrere la carena.

Aquesta foto, diametralment oposada a l'anterior, és la vista frontal del far, punta extrema de la península, presa en direcció nordoriental. Per a prendre-la ens hem situat vers mitjan lloc de les ziga-zagues del camí vell, que es veuen en al centre de la foto anterior. Mostra al mateix temps —abstracció feta de la carretera moderna —com veuria el promontori del far qualsevol que hi arribàs seguint el vell camí.

Cap dubte que, al tocar la punta extrema de la península de Formentor, li deuria semblar haver arribat a la fi del món.

cuma que tombi el seu penyal”), sinó que es troba aiximateix a gran altura, damunt l’encimbellada carena, car “arrela dins l’altura” i des d’allà “domina les muntanyes i aguaita l’infiní”...

En resum, sembla indubtable que *El pi de Formentor* no era un pi determinat, ni estava en un determinat indret, sinó que és el compendi de tots els pins de Formentor, vists a través de la imaginació poètica de Mn. Costa com a símbol de l'ànima forta.

No fou aquesta l'única composició poètica que ell escrigué amb tema de Formentor, com es pot veure rellegint la seva obra.

Ja hem avançat que en temps del poeta la península de Formentor era lloc apartat i solitari i de difícil accés. Fins cap a cinquanta anys després no es va projectar la construcció de la carretera. Formentor, doncs, constituïa a la seva època un idíl·lic racó amb totes les essències d'un solitari bucolisme, i això feia més inefable i atractiva la virginal puresa dels seus esplèndids paisatges, en l'absorta contemplació dels quals s'embadalia el poeta, traguent-ne inspiració i musicalitat per els seus versos.

La Cala del Pi de la Posada —avui Platja de Formentor— amb les seves fines i daurades arenes, les seves aigües quietes i transparents, mogudes sols adés-i-ara per breus onades i ombrejada per densos pinars que arribaven, i arriben, fins a la mateixa vorera de l'aigua, fou també motiu per a la seva inspiració, amb les següents estrofes que duen per títol:

CALA GENTIL

Sobre la cinta de blanca arena,
que besa un aigua de cèlic blau,
grans pins hi vessen a copa plena
olor de bàlsam, ombra serena,
remor suau...
Oh dolç estatge de bellesa i pau!

Un aquí hi troba la llum més clara,
les colors vàries de to més viu;
pura delícia de tot s'hi empara;
i sol o lluna mostrant la cara,
tot hi somriu...
Oh de mos càntics inefable niu!

Per puigs i serres s'acaramulla
frondós boscatge de verd etern:
que eixa floresta de vària fulla
la tardor trista mai la despulla
ni el fred hivern...
Oh paradís que apar el món extern!

Si aquí s'acosta qualche mal dia
de nuvolades amb negre estol,
sols hi du tendra melancolia,
com una verge sense alegria
que en pau se dol...
Oh bon refugi de callat consoll!

Aquí, ben jove, pensí abrigar-hi
un niu d'humana felicitat;
després la tomba vaig somniar-hi,
a on tindria, més solitari,
repòs més grat...
Oh lloc per vida i mort fantasiat!

Es que en la calma de tals paratges
tán dolç és viure, veure i sentir,
i vora l'aigua de purs miratges,
al ritme eòlic d'aquestes platges,
tán dolç dormir!...
Mes jo tal sort jamai dec posseir.

Què hi fa? D'aquesta cala opalina
prou el misteri n'hauré gustat,
mentre ara, a l'hora que el sol declina,
m'hi sent confondre dins la divina
serenitat...

Oh dolç moment, oh glop d'eternitat!

Pollença 29 octubre — 11 novembre 1903 —
Formentor, 19 juliol 1904

Sí, allà, embadalit en la contemplació silenciosa d'aquella naturalesa excepcional; totsol, amb els seus pensaments i sentint-se allunyat, molt allunyat, en el temps i en l'espai; immers en els serens horabaixes plens d'intimes cadències i de nostàlgies; en l'exaltament de la inspiració, l'esperit de Miquel Costa i Llobera, la seva ànima de poeta, s'agradava d'aquell misteri, i li semblava confondre-s'hi, aspirant anticipadament en aquella inefable serenitat alenades d'eternitat.

FORMENTOR I ADAN DIEHL

Malgrat les belleses que enclou la península de Formentor tals belleses varen ésser ignorades fins que Adan Diehl, un argentí d'ascendència alemanya, arribà a aquells paratges i projectà la construcció allà de l'hotel que ha donat a Formentor la fama internacional que avui té. La figura de Adan Diehl és interessant perquè fou un precursor i un promotor infatigable —un pioner, per dir-ho amb un mot bàrbar, avui tan en ús— del turisme d'altura a l'illa, gairebé l'únic practicat aleshores.

Adan Diehl, advocat i literat, ric, i “turista” ell també, arribà per primera volta a Mallorca vers 1913, després de viure a París i en altres punts d'Europa. Tornà vers 1926 i, com tants altres estrangers, fixà la residència en els afores de Pollença, a on s'afincà, comprant una casa a L'Horta.

Diehl arribà a Mallorca acompanyat d'altres argentins amics seus, artistes com ell, pintors o literats, alguns dels quals —com els pintors Cittadini i Anglada— s'afincaren també aquí i adquiriren fama amb les seves obres, deixant notable empremta del seu art.

Adan Diehl visità Formentor —que era aleshores, repetim, un apartat racó semisalvatge— i quedà enamorat del lloc, que vegé ple de possibilitats per el turisme ric internacional. Es diu que, un enamorat de les arts com era, i constant-li que molts de veritables artistes solen ser persones d'escassos o nuls recursos econòmics, concebé el projecte d'edificar un hotel en la Cala del Pi de la Posada per a gent rica, per tal de, amb el guany obtingut, poder-hi donar també allotjament ocasional i gratuït a artistes i intel·lectuals de tota mena, i fer de Formentor i les seves belleses una espècie de Parnàs o temple de les Muses.

¡Quin esforç mental no cal fer per comprendre —encara que sembla que tot era possible en Diehl— la compaginació d'un Mecenes i un hotelier!

A la Cala del Pi de la Posada inicià la construcció de l'actual hotel, a base de plans pensats i dirigits per ell mateix. Els materials, no existint camins aptes per transportar-los per terra, hi hagueren d'ésser duits per mar des del port de Pollença. I de la mateixa manera hi havien d'ésser transportats els treballadors, en viatge d'anada i retorn cada dia; i es diu —sembla exageració— si n'hi arribava a haver fins a 500 fent feina al mateix temps.

Els cabals de Diehl no bastaren per tant, i hagué de recórrer a aportacions de familiars i d'estrangers, algunes, com és de suposar, oneroses.

Al mateix temps que s'anava construint l'hotel, es va iniciar la carretera entre el port de Pollença i la Cala del Pi

de la Posada a través del Coll de la Creueta, o sia l'actual, que substituïa a un camí de ferradura. L'enginyer era Antoni Parietti, jove aleshores; i un any després de iniciada la construcció, a l'estiu de 1929, es podia passar ja pel Mal Pas.

Malgrat tot, quan, acabat l'hotel, es va inaugurar l'any 1930, la carretera estava sols terraplenada i practicament intransitable, i els invitats a la inauguració hi hagueren d'esser transportats en barques des del port de Pollença.

Les coses no rodaren bé per l'altruista hotelier Diehl. El lloc, encara que bellíssim, estava allunyat i era difícil d'anar-hi. Aquells temps no eren els d'ara, ni el turisme de llavors era el d'avui. Ni era gairebé concebible un hotel fora de la ciutat.

En resum, l'hotel Formentor, malgrat la propaganda que Diehl en va fer per Europa i Amèrica, no tenia clients, i sí en canvi les despeses d'un establiment de tals característiques. A més, Diehl, com és bo d'imaginar, tenia més de poeta i visionari que no d'industrial hotelier.

D'altra banda, la península de Formentor, aleshores —i avui— sense aigua, estava igualment sense camins, i la seva explotació com a finca rústica per un pagès improvisat com

Adan-Diehl, havia de resultar un fracàs. El bestiar, escàs, moria de set, i les escasses cullites a penes bastarien per cobrir despeses. Es diu, a més, que l'amor de Diehl per la naturalesa li impedia de fer grans tales en el bosc, cosa que hagués pogut posar un cert remei a la catàstrofe econòmica.

En fi, que vingué la ruïna per l'animós argentí. Els creditors pressionaren, i Formentor, amb el seu hotel, hagué de passar a d'altres mans. Completament arruïnat, en 1934, se'n tornà Diehl a l'Argentina, a on morí en 1952.

Dia 12 de març de 1954, en un acte d'homenatge que la Societat Foment del Turisme de Mallorca li tributà com a davanter i promotor del gran turisme internacional a l'illa, va ser inaugurat en els jardins de l'Hotel Formentor un bust de Diehl, obra de l'escultor mallorquí Jaume Mir. Per la seva part, Pollença, que ja li havia dedicat un carrer en 1931, el va declarar Fill adoptiu de la vila.

Molt de temps després fou continuada la carretera des de la platja de l'hotel, a on havia arribat la construïda per Parietti, fins a la punta del far. Aquesta nova carretera, estatal, fou projectada i dirigida per l'enginyer Miquel Fortesa, aleshores Cap de la Delegació d'Obres Públiques de Balears.

RUTES PUBLICADES

- 1.—Pollença - Castell del Rei. (Edició en mallorquí exhaurida).
- 2.—Port de Sóller - Balitx d'Amunt - Sóller (Pel Pas de S'Heura).
- 3.—Lluc pel camí vell de Selva.
- 4.—Valldemossa - Sa Gubia. (Per Pastorix i Muntanya).
- 5.—Lluc - Torrent dels Boverons - Lluc. (Pel Pas de Sa Mata).
- 6.—Mortitx - Cova de Ses Bruixes - Mortitx. (Edició en mallorquí exhaurida).
- 7.—La Carretera a la Calobra. (Per Selva i Caimari). (Edició en mallorquí exhaurida).
- 8.—Sant Jordi - Puig de Galdent - Sant Jordi. (Per la Vall de Punxuat).
- 9.—Solleric - Puig d'Amós - Solleric. (Per Comasema).
- 10.—Establiments - Pouet de Sobremunt - Establiments. (Per Sarrià i Bunyolí).
- 11.—Pollença - Puig de Ca - Pollença. (Per Es pujol i Fartàritx des Racó).
- 12.—Santa Maria del Camí - Avenc de Coanegra. (Pel Torrent del Freu).
- 13.—Mortitx - La Malé. (Per Pedruixella i Ariant).
- 14.—Castell d'Alaró.
- 15.—Torrent de Pareis. I) Escorca - L'Entreforc i La Fosca.
- 16.—Torrent de Pareis. II) L'Entreforc - La Calobra.
- 17.—Mancor de la Vall - Massanella. (Per El Rafal i Els Tossals Vells).
- 18.—Font des Garbell.
- 19.—La Capella Blava.
- 20.—Artà - Ermita de Betlem.
- 21.—Sóller - Puig de l'Ofre. (Pel Barranc de Biniaraix).
- 22.—Orient - Serra de la Ràteta - Orient. (Per Comasema i el Pas de Na Maria).

- 23.—Alaró - Talaia de Ca's Reis. (Pel Pas de S'Escaleta).
- 24.—Puig de Randa. (Des de Algaida, per Castellitx i Albenya).
- 25.—La Trapa. (Des de S'Arracó, per Ses Basses i el Cap Fabioler).
- 26.—Torre de Lluc.
- 27.—Morro de Sa Vaca.
- 28.—Volta del Puig Roig.
- 29.—Puig de Bonany (Des de Petra).
- 30.—Torrent d'Almadrà.
- 31.—Pollença - Cales Castell i Sant Vicenç (Pel Pas dels Pescadors).
- 32.—Lluc - Sa Coma (Per Ses Figueroles i el Portell del Vent).
- 33.—Puig de N'Alí. (Des de Caimari per Els Horts). (Edició en mallorquí exhaurida).
- 34.—Puig de Sa Creu - Sa Mola. (Des de Caimari, per Ses Rotes i Ca'n Bajoca).
- 35.—Ses Basses de Moritx. (Edició en mallorquí exhaurida).
- 36.—Camí vell de Pollença a Lluc.
- 37.—Lloseta - Ses Cases Noves. (Per S'Estorell i Biniatzent).
- 38.—Torrent del Gorg Blau. (I. Almallutx - Gorg Blau - Turixant).
- 39.—Torrent del Gorg Blau. (II. Turixant - S'Entreforc).
- 40.—Sa Talaia de La Victòria (Alcúdia).
- 41.—Puig des Verger. (Des de Biniaraix, pel Coll d'En Cer i el Portell de Sa Costa).
- 42.—Península de Formentor. I. Port de Pollença - Cases de Cala Murta.
- 43.—Península de Formentor. II. Cases de Cala Murta - Punta del Far.

EN PREPARACIO: algunes altres.

Depòsit Legal P. M. 1591 - 1970.

Es propietat de l'autor.

Prohibida la reproducció.

© Jesús García Pastor.

Fotografies i text; revelat, ampliació, unió de les fotografies

i direcció de la edició: Jesús García Pastor.

Traducció del castellà: Joan Pons i Marqués.

Gràfic de l'itinerari: Melcior Rosselló Simonet.

Imprès per Miquel Ferrer Sureda.

Grabats: Grabograf, S. A. (Madrid).

Preu de venda:

120 pts.